

Дневник

(стенографски)

на

XIX^{то} обикновено Народно събрание

Трета редовна сесия

7. заседание, четвъртък, 26 октомври, 1922 г.

(Открито от председателя Н. Атанасов, в 4 ч. 20 м. след пладне).

Председателя: (Звъни) Моля г. секретаря да провери по списъка присъстващите г. г. народни представители.

Секретар И. Гетов (з): (Прочита списъка). От заседанието са отсъствували следните народни представители: Ариф Агушев, Димитър Анастасов, Димитър Благоев, Стефан С. Бобчев, Ботю Ботев, Тодор Булев, Атанас Буров, Григор Василев, Асен Вапцаров, Асен Вълканов, Никола Габровски, Делю Георгиев, Иван Гешов, Никола Гешов, Гено Пенков Грамов, Георги Данаилов, Христо Данев, д-р Юрдан Данчев, Никола Дейков, Петър Дямов, Христо Кабакчиев, Захари Каменов, Коста Канев, Костадин Караджов, Никола Ковачев, Александър Коев, Петър Кораков, Стоян Костурков, Радослав Крайчев, Мони Личев, Жико Лишков, Авдрия Ляпчев, Михаил Маджаров, Рашко Маджаров, Александър Малинов, Неделчо Михалев, Владимир Моллов, Нух Мустафов, Никола Муханов, Лачо Неделков, Стефан Обрейков, Станко Панайотов, Тодор Петров, Димитър Попов, Минко Радковски, д-р Марко Сапарев, Иван Симеонов, Минко Соколов, Цилиян Сокуров, Митю Станев, Димитър Стоев, Иван Стойнов, Атанас Стойчев, Теодор Теодоров, Стефан Теодоров, Христо Тодоров, Владимир п. Томов, Желю Тончев, Юрдан Урумов, д-р Йосиф Фаленхехт, Юмер Кобач Хасанов, Хюсни Хасанов, Димитър Христов, Стойко Христов, Иван Цанков, Къличо Чамев, Александър Чапрашиков, Крум Чапрашиков, Ахмед Зихни х. Юмеров, Георги Юрданов, Юрдан Юрданов и Димитър Яблански.

Председателя: (Звъни) От 216 души народни представители присъствуват 112. Има законното число.

Обявявам заседанието за открито.

Съобщавам на г. г. народните представители, че бюрото е разрешило отпуск на следните г. г. народни представители:

На г. Стойне Ризов — 1 ден;

На г. Поран Петков — 2 дни;

На г. Али-ходжа Ибраимов — 1 ден;

На г. Георги Дамянов — 1 ден;

На г. Димитър Нейков — 2 дни;

На г. Михаил Довсузов — 2 дни;

На г. Стефан Тодоров — 2 дни;

На г. Георги Драгичев се извънредно отсъствуват, направени на 16, 17 и 18 т. м.

Минаваме към дневния ред.

Първата точка от дневния ред е: изложение на г. министър-председателя по външната политика на правителството.

Има думала г. министър-председателя.

Министър-председател А. Стамболийски: Г. г. народни представители! Тъй зло се чувствавам, че днес не можах да участвувам в Министерския съвет. Но понеже е разгласено, че ще говоря и понеже в скоро време ще замине пак за чужбина, аз направих усилия да дойда да направя поне в кратце моето изложение. Дано за утрешния ден бъде по-добре, защото там сметам да се разпространя по-обширно. Моето изложение ще бъде кратко и не друго едно съображение, по туй, че близкотоизточния въпрос, който толкова много ни интересува, не е добил още един завършек. Аз сметам, че след като се привърши с този въпрос, на правителството ще се наложи да даде едно най-обстойно изложение по ръководенето на външната политика, дори ще му се наложи отпечатването на всички онези документи, които не са известни на вас и на българския народ — разбира се, ако те не вредят на интересите на други народи.

Има нещо в тази наша упорита работа, която може да ви заинтересува, има нещо върху което можете да сиреге вашия поглед и да видите едно правителство, на което наследството по ръководенето на външната политика е: никакви морални устои, никакви материални сили и вечни интриги на „добри българи“. Тривалше при тези развалини и с тези мизерни средства да ръководим външната политика. Единичното нещо, с което си служехме, това е нашия похват, нашия ум и широката подкрепа на българския народ. С тези две средства ние успехме досега да постигнем известни резултати. Действували сме преко пред държавниците, които са наговорени да ръководят световната политика, действували сме пред журналисти, писали сме писма до всички видни лица в чужбина, правили сме всички усилия, за да постигнем по мирен начин онова, за което жадува българския народ.

Нас често ни обвиняват в русофиливство. Дори аз виждам и в едно писмо на дедо Найчо, който на стари години е режал да интригува, и той да си послужва с лъжи за да подкопава позициите на онези, който е наговорен да ръководи външната политика на България. Утре ще ми

се даде възможност да му докажа с документи на ръка, кой е бил германофил и кой е бил русофил. Сега ще ви кажа, че аз никога не съм бил нито германофил, нито сълзлашенофил; аз съм бил винаги българиофил. Така съм работил. И сега даже не съм сълзлашенофил. Дори и Сълзлашението ако питате, и то не е сълзлашенофилско; и него ако питате, и то ще се отрече от това. С „философия“ не сме водили политика. И нема да чамерите вие чужденци, пред които да съм парадирал с некакво сълзлашенофилство.

Има, обаче, един крупен факт, който моите противници, въпреки всички усилия, не можаха да разрушат и с който аз на първо време си послужих, за да се вмъкна в една неприятелска среда, каквато беше около нас целата европейска среда след войната. Този крупен факт е моето минало и миналото на организацията, от която изхождам. Никой не може да отрече, нито пък може да скрие, че през време на войната аз бях в затвора; след войната бях три месеца в изгнание. Не държат германофили в затвора, не държат в затвора такова хора. Не! Държаха ме в затвора, защото се борих против войната, защото се борих против войната — да не се нахвърлят в нещо чувствата на централните сили, държаха ме в затвора, защото бях непримирим враг на войната и искаха на всяка цена да се сключи един сепаративен мир със Сълзлашението, защото вервах, че ще свършим с катастрофа. Утре, обаче, на този въпрос ще се спра и ще видим дедо Найчо и неговата партия сълзлашенофилска ли е или германофилска. Едно мога да ви кажа — че нашите русофили, в това число и дедо Найчо, най-искреният и най-голям русофил, не са в същност русофили, а беха царскофили, беха привърженици на стария режим. Питайте ги сега дали са те русофили — нали обичат руския народ? — Питайте ги, русофили ли са.

Ц. Бржлянов (о): Пак са русофили.

Министър-председател А. Стамболийски: Не, русофоби са. Когато тези (Социалистите) събираха храна за гладувания руски народ, от тук (Социалния център) ги обвиняваха. Щом се смъкна царския режим в Русия, те престанаха вече да обичат руския народ;

А. Урумов (о): Това не е верно; това е клевета.

Министър-председател А. Стамболийски: ... за тях нема руски народ.

Ц. Бржлянов (о): Грешка имате.

Министър-председател А. Стамболийски: И дотогава, докато царизма не се възпари в Русия, не ще обичат Русия. Но и факта, че не Стамболийски, а русофила Маллинов и русофилите радикали, заедно с народняци и цинковисти, водиха Радославовата политика няколко месеца и докараха до катастрофа положението, показва, че те не са били никакви германофили и сълзлашенофили, а беха фердинандофили. Те немаха воля, те немаха принципи, те немаха собствена политика и собствен ум. Волята им беше в двореца — там беха и идеите им, там беше и умът им.

А. Урумов (о): Стари приказки!

Министър-председател А. Стамболийски: Не стари приказки. Живота именно ни доказа това нещо. Нима можете да отречете, че когато Радославов се отказа от собствената си политика, когато стамболийските се измъкнаха, понеже видяха, че фалират и че кораба потъва, нима може да отречете, казвам, че шкрвата работа на нашите русофили, наследили Радославова, беше да декларираат, да докажат на германците, че са повече германофили, отколкото самия Радославов? Как може да се обясни това поведение на нашите русофили, освен с техната безхарактерност и с техното безумие? Обичаха Фердинанда, обичаха руския цар. Това е техната обич. Аз не си служа, казвам, в политиката с филство. Никой чужденец не може да каже, когато и да е било, че аз съм парадирал с некакво филство. Ето и сега ви заявявам, че не съм сълзлашенофил, а съм българиофил, мъжа се да нагаждам българиите интереси с интересите на великите сили.

Ще ви кажа, г-да, че поради претрупаната работа тук, която имат всички министри, в това число и министър-председателя, поради заниманията със чуждите представители и с по-дребни локални интереси, на министъра на

външните работи съвсем не се дава възможност да върши важна политика в пределите на България. Външната политика, която сме вършили в пределите на България, се състои в отблъскването на интриги, в отблъскването на подозрения и да се занимаваме с търговските сделки на този или на онзи, със жилищните въпроси на този или на онзи. Един навик, може-би, останал от старо време в България е, щото чуждите представители, за най-малката работа, за най-дребната работа, вместо да отиват при главния секретар, както е в чужбина, да отиват при министъра на външните работи. Това обстоятелство отнема възможността на този министър да ръководи външната политика тук. Аз ви казвам, че външната политика, като министър на външните работи, съм правил само тогаз, когато съм бил в чужбина. Тогава ми се е давало възможност да се съсредоточа изцяло върху въпросите от външната политика, да ги разработя и да направя всичко, което може да се направи. Това, което съм извършил в чужбина през неколкото мои обиколки, това именно е неизвестно на вас, на обществото, на българския народ, но това в скоро време ще бъде известно. То е една огромна работа, от която ще видите по какъв начин, чрез какви средства си е служила обзоржката и опенравдана България, за да защитава своите интереси и своите справедливи каузи. Често пъти се хвърлят обвинения, че с тези обиколки, с това участие в разни мисии, в разни конференции, Министерството на външните работи харчи много, защото вазулата ни била ниска, а там била висока. Верно е, че се харчат пари, но аз ви уверявам, че ако направите една тлъпка сметка, вие ще видите, че се харчи повече пародна пара, пародно богатство за ругатни и за пречки на правителството и на министъра на външните работи, отколкото Министерството на външните работи харчи в чужбина. Повече харчите вие тук за книга и за мастило, повече харчите човешки труд и пр., за да ругаете, за да пречите на правителството. Вижте по Найчо Цанов, честния Найчо Цанов, който милее за България — излиза да доказва с лъжи, че Стамболийски бил германофил. Каква полза има от това, г. Цанов, за тези, които са в участъка? Ти не съзнаваш в своето старчество и в своята наивност, каква пакост правиш на България. Когато този министър утре ще отиде да защитава каузата на България, ти искаш да докажеш, че той е германофил. Добре, че всичко онова, което съм направил във вестниците или което съм говорил в отделни речи е записано, отпечатано. Пролитвайки при съдата над мен, даже като ме питаха, защо напечатихте в брошура разговора си със царя в точ, аз казвам, че съм и напечатил, защото имаме конгресна резолюция да не отиваме в Двореца. Треба да оправдаем, преди всичко, себе си, пред този народ и затова я напечатих, защото в конференциите, които правих с опозиционните партии, видях, че имам работа с много недоброръжесни хора, които утре, ако бждат обесен, ако умра в затвора, ще си послужат да чернят мен, моите другари и организацията, от която изхождам. Напечатих я, за да докажа и пред себе си, и пред света, че съм изпълнил длъжта си в кръга на възможността. Още тогава съм предвиждал, че тези хора ще се мъчат да експлоатират. В скоро време, мисля, ще ми се даде възможност, или собствено България ще се намери в такова положение, че мога да публикувам всичко онова, което в миналото съм записал по външната политика преди намесата на България в самата война. Там ще развия всичко онова, което се е вършило и от правителството, и от опозиция, и от нас.

Г. г. народни представители! Ще ми позволите да хроникарам или да се спра по всички онези въпроси, които засагат външната политика и които предизвиква такъв шум от момента, когато се разделихме с вас: вие си отидохте по домовете, а аз отидох на почивка. Потребно е да се кажат няколко думи по тези въпроси, защото те са във връзка с външната политика. Ще трябва, напр., да кажа няколко думи по репарационния въпрос.

Вие си спомняте, когато заминахте по домовете си, аз аз заминах за рилските гори да си отпочина, какъв голям шум създаде опозиционната преса тук — че аз съм дезертирал от поста си, че България пропада, че репарационния въпрос разстройва България и ще я съсипе, че министър-председателя, вместо да отиде да почива, щом като го е страх да стои тук на устата на топа, нека си даде оставката. Ей такава братвежи аз четех от време на време, когато пътувах из рилските гори, и си казвах: колко още има българина, интелегентния българин да работи за своето самообладание, колко още има той да култивира търпението у себе си. Когато гледах тази сархавост у

интелигентните хора, у държавниците, обяснявах си, защо възпишата политика и вобще целата ни политика в миналото е водена на погрешен път и защо сж дохождат катастрофите. У българица липсва търпение — един важен елемент при воденето на възпишата политика. У българица се забелезва една прекалена спржхавост, една прекалена сантименталност; той се спрхува от малко едно облаче и от малкото подпушване на този или онзи чужденец, и сжздава големи неща. Той има търпение само тогава, когато попадне в ноктите на робството. Аз само зачехнах тази точка. Некога ще ми се даде възможност да я разработя, да ви докажа, че именно на тази черта у българица се дължат всички злини, които сж го постигнали. Вижда се липсата на самообладание, на търпение. Един министър-председател заварва този въпрос, сжжва с него, разминува на почивка, ще се връща, въпреки всички настъпни работи след неговото отсъствие, преценява, че всичко това нема фатален срок, че нема абсолютно никаква фаталност, че репарационната проблема, която досега България, е една обща проблема, която не може да се разреши в този момент нито от Репарационната комисия в София, нито от правителството, колкото и добри желаниа да има и от двете страни. Вие виждате, че тази репарационна проблема не е разрешена още в света; тя занемава целия свет и аз не отричам, че тя виси още над нас като дамоклов меч, тя виси, но нема да ни откъсне главата. Ще я разрешим. Сега се слагат благоприятни условия за нейното разрешение, имаме ги вече. Вие виждате от сложения отново близко-източен въпрос ладна една ужасна догма, догма в ненарушимостта на договорите и вложениите тежки клаузи за победените. Тази догма, твърде много учтиваше победените. Друго. Имаме и друг един факт — падането на валутата в Германия сжздава вече не репарационна, не финансова опасност, а грози да сжздаде една друга, по-страшна политическа опасност, и не само за цела Франция, ами за цела Европа. И държавниците, които се прикат за запазването на договорите, не могат да не погледнат с по-друго око на този факт в Германия. Вие виждате, че германското правителство опровергава легендата, какво то само е развалило своята валута. Може да е верно туй, и аз го допушам, че богатшите, че капиталистите — те сж безотечественици, както в Германия, така и навсежда — пред спрха, че може да произлезе нещо, че може да се плаща, превръщат си парите в чужда валута и спомогат да падне изобщо германската валута. Вие виждате след убийството на Ратенау, понеже се премахна една такава крупна личност — убийство, извършено пак от сжщите тези реакционери, от сжщите виновници за войната, за катастрофата на Германия — всичките богатши бжват да прехвърлят своите пари и да остават сиромашта, онези бедни чиновници и работници, които сжкват, които пестят от залжка, за да могат си купят зимовище, остават ги, казвам, на произвола на сждбата. Спестил некой 2.000 марки; е бегството на големите капитали, неговите 2.000 марки стават 2 марки и не може да си купи нищо. Бегат онези плжхове, които натрупаха богатства през време на войната; бегат онези, които предизвикаха войната, които тласнаха Германия към империализма, към отваряне път чак до Балдат, за да могат да си пресарват стоките. Те бегат след като видеха катастрофата, след като видеха, че положението се разклаща и оставиха сиромашта, полите чиновници, работници и селяни, да плащат репарационния дълг, да мизерствуват и да гладуват, и понеже не могат да плащат, въпреки всички усилия на държавата, германската валута пада, марката пада и се сжздава една страшна опасност. Тя вече се подпушнува навсежда: надали германския народ ще дочака зимата в спокойствие. Въпреки неговата дисциплина, може да се хвърли в една ужасна борба, която оттам може да залази всички околни държави. Ето защо, казвам, държавите победителски не могат да немат този факт в пред вид, когато ще разрешават репарационния въпрос. България, наистина, благодарение усилията на правителството, благодарение трудолюбие на българския народ, благодарение на ред условия, е най-добре по отношение на своята валута от всички победени страни. Но България, ако бжде предизвикана да плаща това, което й е определено — четири милиарда лева, . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Два милиарда и четвърт.

Министър-председател А. Стамболийски: Не, те сж вече четири милиарда, т. е. толкова, колкото е бюджета ни — . . . нейната валута ще рухне и въпреки желанието й да остане честен платец, ще се обяви за нечестен

платец. Не може да не се има пред вид, че и България е поставена в сжщото положение, даже в по-лошо, защото тя още не е успела да развие всичките си стопански сили, както Пермания и другите държави. Тя тепърва ще се развива. Каквото щем да приказваме, г-да, ние ще поддржаме лоялността; ние поддржаме тезата, че ще плащаме, че ще изпълним договора. Каквото щем да приказваме, едно е на лице: че наложката или контрибуция е прекомерна, е вжн от нашите сили, че тя преди всичко трябва да се намали и че трябва да се даде една отсрочка; абсолютно невъзможно ни е най-малко докрая на 1924 г. и доначалото на 1925 г. да плащаме каквото ни да било. Това отсрочване трябва да го искаме. И аз мисля, че след разрешението на близко-източния въпрос, ще се постави на разглеждане този проблем и той ще се разреши в полза на пострадащите. Ние не сме сжквали с този въпрос: правителството готви едно изложение, едно обстойно изложение, което ще връчи и на тукашната комисия, което ще връчи и на всичките правителства на великите сили и ще каже, какво може да направи, какво може да даде. Както виждате, ние не сме се отrekli, но ние имаме всичката надежда и вера, че ще го разрешим правилно, защото ще бждем чисти. Онова, което ще направим, ще го направим не за да лжкатушим, не за да се използваме от задълженията, а ще го направим, защото така ни диктува възможността.

Преминувам към въпроса за Обществото на народите. Вие знаете, че в това общество ние вземаме участие; вземаме участие, защото сме членове и защото бихме желали то да се издигне и да стане действително огнище за защита на онеправданите. Мога да ви кажа, че обществото на народите не е дораснало още дотам, че да задоволи всички, но то ще расте, то ще дорасте. Г. г. комунисти! Вервайте в това, че то ще надмине всички Трети интернационал. (Смех) Трети интернационал ще ритне назад, а големият интернационал на народите, на обществата ще порастне. Ако ли пак той рухне, тогава от вашия камък нема да остане. (Смех) Вашия Трети интернационал нема никакъв актив, а Обществото на народите, макар още малолетно, има вече известен актив.

С. Манов (к): Гржко-турската война, например.

Министър-председател А. Стамболийски: Моля Ви се. Границите на Албания то ги определи. Миналата година великите сили хвърлиха този тежък баласт върху него и то ги определи. Тези граници сж вече установени. Вие виждате и Сърбия е доволна, и Сърбия се подчини, и Албания се подчини, и Гърция се подчини. Значи, претинка на Обществото на народите твърде много се повдигна.

Друго. Силезкия въпрос — най-мжчния въпрос за великите сили — чудеха се откъде да го захванат и как да го разрешат; въпроса между Германия и Полша, хвърлиха го там. Асжк нещо, което не могат да разрешат, хвърлят го на Обществото на народите. Може-би и близко-източния въпрос в края на крайщата, там ще го метнат, ако видят, че той се загърни. Силезкия въпрос Обществото на народите го разреши и държавите, които сж заинтересовани, се подчиниха на това решение. Това не е малко.

Австрийския заем. Горките австрийци шеха да изпомрат от глад. Апелираха към великите сили да им дадат пари. Дават им думи, благи думи, обещания. И те сами се намираха в един задржстен сокак. Много чиновници от австрийската монархия, австрийци, влезли в малка Австрия, сега нема кой да ги уволни. Там нема Земледелски съюз, там нема такава сила, има социалисти; Сакаров, който води чиновниците, управлява там. (Смех) И не се наемат да ги уволнят, за да намалят своя бюджет. Вжв Виена сж се стекли всички, мало и големо. Политици ще стават — нема кой да ги разгони, нема сила. По ред сжображения, австрийския народ се намирал в пълна мизерия. И този въпрос трябва да се прати на Обществото на народите, за да се разреши, и се разреши. Дадоха на австрийците храни. Докога ще им спитват, не зная, но онези, които сж дали, ще се принудат да дават, за да не изгубят и онова, което сж дали. Аз чух един държавник от онези държави, които участвуват в това даване, да ми казва: „Ние се намираме пред едно такова положение: в нашата сжседна страна се е появила чумата или холерата. Ние ще трябва да пращаме там, на тази територия, колкото се може повече лекари, за да спрат тази язва, тази болест, за да не би да се прехвърли у нас.“

Д-р Н. Сакаров (к): Разбира се

Министър-председател А. Стамболийски: Ние сме принудени да изживяваме средства за такава една мисия.

Министър д-р Р. Даскалов: Когато лекуваме там, лекуваме себе си.

Д-р Н. Сакаров (к): Хем чумата ще влезе, хем парите ще хвържат.

Министър д-р Р. Даскалов: Не; ако излекуват там, ще излекуват себе си.

Л. Кандев (к): А то е, че нема да се излекуват.

Министър д-р Р. Даскалов: Когато мечката играе у кошките, може да дойде и до тебе.

Министър-председател А. Стамболийски: Има много бащи или майки, които сж убедени, че детето им ще издъхне, даже докторите казват, че ще издъхне, но казват: нека ние сме чисти пред душата си, да се постарам да му продължим живота. Искам да ви кажа, че преарешения въпрос от Служащияето по австрийския заем, се разреши от Обществото на народите. Виждате, че може да дава и лекарство.

Полско-Литванския спор. И той е пак в неговите ръце и ще го разреши, ще предотврати тези две държави от враждебни действия.

Руските бежанци. Вие не виждате ли, че Обществото на народите направи повече опколкото вашия интернационал, отколкото вие самите? Не виждате ли, че Нансен, без да е комунист, без да е социалист — може-би е земеделец, не го зная . . . (Смех).

А. Урумов (о): Като вас земеделец, дето орало не е видял.

Д-р Н. Сакаров (к): Той обича онези ледове, които ние ги бихте разрушавали!

Министър-председател А. Стамболийски: Все трябва да е земеделец, щом като е толкова много работа извършил, че никои не го е надминал досега. Руските бежанци без Нансена, без помощта на Обществото на народите, щеха да страдат повече отколкото страдат. Възможно е, казвам, и близко-източния въпрос да се разрешат там.

После. В Обществото на народите вече се сложил на дневен ред въпроса за малцинствата, за обезоръжаването и финансовата проблема. Виждате всички онези въпроси, които се занимават разните конференции в Вашингтон, в Генуа, в Хага и прочее се слагат вече и в Международния парламент. Те не сж добили още разрешение, но човечеството върви вече по пътя на таква разрешение. Много пречи на Обществото на народите отсъствието на Русия, отсъствието на Германия, а особено пък отсъствието на Северна Америка. Ако биха могли и тези големи държави да се привлекат, Обществото на народите ще порастне и ще може по-добре да разрешава тези проблеми. Едно забележвам аз, че в Обществото на народите, колкото и слаби прояви да има то, сега се култивират международната солидарност, правда и хуманност. И вие ще видите, г-да, че държавите победителки, които създадоха това общество един ден, ще се разкайват от неговото порастване. То ще им бъде очите и те го чувствуват, те се мъчат да парализират неговата дейност. Но ще дойде време, когато властта ще се вземе от големите лидери на това общество, на този международен парламент, както вероятно може-би в сегашния кабинет в Англия, ще влезе Балфур, един от водителите на международния парламент, в бъдеще може да влезе и Роберт Сесил, а също да влезне и във френския кабинет некой и по този начин, личностите, които сж били като стълбове в Обществото на народите, морално ще бъдат ангажирани да насочват своята политика в хармония с политиката на Обществото на народите. Мене ми се струва, че когато малките порастнат и когато всички големи влезнат в Обществото на народите, всека голема държава, всека велика сила, ако ще иска да запази величието си в света, ще трябва да налага своята политика с политиката на Обществото на народите. Аз продължавам да вервам, че Обществото на народите, когато порастне, ще стане разрушител на неправдите в договорите за мир и създател на нови международни отношения и порядки. Не бива да бързаеме. Всеки организъм е подложен на извест-

тен процес на развитие. Не можете да искате от един вчерашен институт да върши големи работи. И това, което е свършил досега, е презо силите му.

Е. Марковски (к): Като има вера, ще има и спасение.

Министър-председател А. Стамболийски: Разбира се. Че вие немате ли вера? И вие живеете с тая вера.

Министър д-р Р. Даскалов: Тя е идолопоклонническа вера.

Министър-председател А. Стамболийски: Една идея ако нема известен политически отенък, не може да живее. Всеичко живее с вера.

Е. Марковски (к): Санкции нема.

Министър д-р Р. Даскалов: И санкциите може-би ще дойдат с време.

Министър-председател А. Стамболийски: Задачите на външната политика, г-да, само ще хроникирам, за да видите колко сж били те сложни и колко сж били те разнообразни.

Големата задача — изпълнението на договора. С това се е занимавала нашата външна политика. В това изпълнение влизат грижата за пленниците, грижата за бежанците, ликвидиратето с армията, обезоръжаването, грижата за окупационните власти — вие си спомнете, че имаше и тамива, грижата за военните комисии, грижата за посрещането, настаняването на Репарационната комисия, грижата за допълнителна комисия за обезоръжаване — вие знаете, че големата комисия свърши работа и че сега е допълнителна.

Министър С. Омарчевски: Ликвидационна.

Министър-председател А. Стамболийски: Ликвидационна. Грижата за унищожаване на неунищожените военни материяли — и то ни скъздава полема беля; грижа за възпиране нахлуването на чети в Тракия, Македония, Гърция и Добруджа. След като бехме обезоръжени, и с тази грижа бехме наловарени, да пазим неlegalните, размирните елементи, да не минават границите на нашите съседни; грижа за предаване взетите през войната материяли от нашите съседни; грижа да се отблъскват клеветите — и тя не е малка грижа; грижа за предаване добитка на съседите; грижа за предаване на вагони на съседите, грижа за предаване ограбени или присвоени вещи от бивши управници на хората от нашите съседни; грижа за преследване виновниците по безобразията, по злодеянията, които сж вършили в Моравско, които сж скъздавали войните и т. н., грижа за отблъскване на интригите по оръжието — и тя не е малка грижа; грижа за отблъскване интригите по отношение трудовата повинност; грижи за преговори и конфликти с Репарационната комисия — по е пак да се направим цент том за него; грижи за разни международни конференции — длъжни сме да вземем участие, защото ни боли и защото не можем да правим демонстрации на света; грижи за сигурността на България, вие знаете, че и тази опасност съществуваше; грижа за малцинствата; грижа за руските бежанци. Има много руски бежанци, които приехме по давление на представителите на великите сили. И тези генерали, които толкова много пакости направиха в България и които толкова пакости ще правят некога в бъдеща Русия, и тех ги приехме пак по това давление. Некога в България останаха или беха пралени от царска Русия генерали, които създадоха русофобството. Те сж, които създадоха русофобството, и ако не беше Каулбарс, г. Гатев немаше да бъде русофоб. (Смех всред земеделците.) Днес вие виждате, че България проявява таква големо госто-приемство; въпреки обстоятелството, че има около 500 хиляди свои бежанци, тя прие толкова много руски бежанци и им указа всичкото госто-приемство. И все пак вие ще видите да се повори в емигрантските руски кръгове против България. Говори се — от кои? — от генералите. Оставихме ги тук и тези генерали почнаха да правят пакости.

Министър д-р Р. Даскалов: Не да се говори, но да се конспирира.

Министър-председател А. Стамболийски: Да конспирират. — Те говорят — и говорят вследствие на туй, че

властта взе мерки срещу тях — че изобщо русите не били добре приети тук. Някои велики държави ги защитават, сигурно си сметат, че в бъдеще ще станат меродавни фактори. Тежко и горко на Русия, ако тези генерали вземат управлението!

Д-р Н. Сакаров (к): Нема да го вземат.

Министър-председател А. Стамболийски: Моите съболезнования и съжаления към тази Русия, която ще се управлява от генерали с такъв манталитет.

Д-р Н. Сакаров (к): Военния министър беше на малко по-друго мнение, ама се поправи.

Министър-председател А. Стамболийски: Запомнете, че ще има една реакционна сила в Русия, която ще ръководят генерали и политически окаменелости от миналото, водители на буржоазните партии. Ще има таква и ще тормозят Русия с искането си и с конспирацията си да създадат стария ред на печата, да възвърнат царизма. Още сега ги виждам как търсят гнездо и го намират все татък около Бавария, ...

Д-р Н. Сакаров (к): И Унгария.

Министър-председател А. Стамболийски: ... за да могат да се съюзят и заедно да работят за възвръщането на царизма и в Пермания и Русия. Вждете убедени, че великите сили, които защитават тези реакционни елементи, един ден ще гледат на тях като на най-големите врагове, защото народите и законите на великите сили с демократични и вървят към демократизъм; великите сили победителски никога не биха одобрили една политика която има за цел да възвърне царизма и кайзеризма. Но сега ги защитават, като сметат, че те ще играят голема роля. Ние не ги защитаваме, ние искаме да се отърсим от тях, ние искаме да се отървем от тях, дори ако би могло да се отърве Русия завинаги от тях, още по-убаво.

Грижи за международното положение на България, Вие си спомнете, какво беше положението на малка България, с каква омраза се гледаше тя и от съседни, и от големи държави. България беше поставена в най-притеснено положение, защото, както и друг път съм го казвал, тя беше обхваната, и още е обхваната, но не така силно от два обржча: един малък — на нашите съседни и един подем — на великите сили, победителски. Тия обржчи постепенно-постепенно се разслабиха и ще се разслабват, ние не ще се опитаме със сила, с мишици, с тонове и оржжия да ги разкъсваме, ние ще ги оставим на времето да разкъсат и ще способствуваме да разкъсат; с нашата миролюбива политика ние ще докажем на нашите съседни, че не конспирираме против тях. Ние ще направим всичко възможно, за да разкъсат тия обржчи, да се махне тая стена от омраза и недоверие между нашите съседни и нас.

Най-последно грижа за излизане на Египет. Вие виждате, че сж под ред 26 грижи, набързо хроникирани тук. Това е съставлявало досегашната външна политика.

Председателя: Определяне границите на държавата.

Министър-председател А. Стамболийски: Определяне границите на държавата, други комисии: за размена на сънародници с Гърция, какви не. Аз казвам набързо хроникирани 26—30 грижи.

Нема нужда да изброявам тук онези грижи с борушненски железници, с мина „Плакалница“, с рилски гори, с всевъзможни още концесии, останали от старо време, с електрически трамваи — със Сакаровите трамваи. (Смех)

С. Манов (к): Те станаха вапи вече. Сега сж на Длъгневков.

В. Мулетаров (к): Сега Длъгневков ги има и скоро ще ги уреди.

Министър-председател А. Стамболийски: Най-тежките подозрения, г-да, върху нашите усилия в ръководеното на външната политика сж били тия, че формираме и поддържаме чети, че сме във връзка с Ангора, че сме във връзка с болшевишка Русия, че тласкаме България към

болшевишзм. Откак сме дошли на власт — ето вече четвърта година почва откак председателствувам аз Министерския съвет, пета година откак сжм станал министър — тези подозрения сжществуват. Както виждате още не сме достигнали 17 години, както Лойд Джордж, 20 години, както Палиш, 15—16 години, както Венизелос и пр. още сме към третата, четвъртата, пета година, тжй че има време. (Смех всред земеделците)

Д-р Н. Сакаров (к): Е вие сте още малолетни, трябва да дорастнете!

Министър-председател А. Стамболийски: Истината, г-да, е била — никога и в никой случай правителството не е имало каквито и да било връзки със четниците, с македонските организации или с други нелегални организации. Повтарям го, потретям го — историята некогащ ще го докаже — че правителството не само не е имало връзка с никакви санданисти, с никакви александровисти, с никакви македонски организации, но се е борило и ще продължава да се бори с всички онези, които искат да създават дразнения, търкания в отношенията с нашите съседни. Ако тези хора сж бабаити, ако те, наистина верват в своето убеждение, че с такава четническа борба отгук натък ще могат да освободят техните сънародници и пр., нека идат в пределите на тия страни, нека там формират чети. Но ние сметаме, че туй е безумие, че колкото повече четничество правят, толкова повече пакостят на самите македонци, на самото население. Нека отидат там, нека станат легални дейци, нека да започнат да участвуват в изборите, нека създават свои групи, нека действуват в Парламента и нека се наложат. Тежко е, когато немалш избирателни права, когато немалш свобода да се борим. Наистина, нашите съседни не сж направили още туй, което трябва да направят — те не сж дали още една пълна амнистия на бежанците да се върнат по домовете си и те трябва да го направят. Щом притежават земята им, трябва да приборат и тех. Те вземаха земята им, а оставиха тия немирници на нас. Нека си ги вземат и нека не се страхуват от тях: те сами себе си ще изтребят. Те сж свикнали сега с нелегалния живот и започнаха да посегат на себе си. Още в миналото ние знаем как един друг се избиваха. Но, както и да е, ако им се даде един спокоен живот в нашите съседни държави, те ще се върнат и голяма част от тях ще станат легални дейци. Без това условие не ще може, колкото и големите мерки да вземем и отгук и оттам, не могат да се спират тези дразки по четническия въпрос. Във всеки случай ние сме изпъкнали нашия дълг на държавници, на легални съседни и ще го изпълняваме и напред. Не ще пощадим никакви средства и никакви размирници. Ако техните борби тук там се явяват и у нас против администрацията, аз казвам на моите колеги да не пощадят нито един български чиновник, който се прояви спрямо населението там. Но не е това. Колкото и да искате тук да изопачавате с вашите вестници, не е тжй. Колкото и да искате да въздигате нелегални хора в тая, в привърженици на конституцията, вие грешите. Вие ще накарате само да пострадат тези нещастници. Ако те искаха да махнат този или онези чиновник, има ред. С никой чиновник там не сме се свързали. Ние сме готови всеки административен орган да го махнем, ние сме готови всички масово да ги махнем оттам.

Д-р Г. Марков (д): След като държавата изпит в Търново, пращате ги окржжени управители там.

Министър-председател А. Стамболийски: Но има едно подпокоряване, има едно желание от нашите стари партии да си служат с тези нелегални хора, да ги използват, като свои оржжия, както сж ги използвали в миналото Фердинанд и неговите правителства. Оставете се от този мерак вече. Нищо не ще добият тия четници, освен да развалят отношенията ни с нашите съседни. А нямат интерес нито България, нито нашите съседни, да имаме лоши отношения. Треба да заживеем малко по-човешки, треба да си подадем ръка, треба да направим всичко възможно да отсралим трънливите въпроси в нашите отношения — нашите усилия сж били винаги в тази посока. Има ли още некой да твърди, че сме имали връзки с Ангора — друго едно подозрение? Ето то Грозков! Неговия приятел Кемал иде вече към Цариград, а той стъпи тук (Смех всред земеделците) Всички се убедиха, че ние сме имали връзка с Ангора. Напротив, ония, които

правеха въпрос, че сме във връзки с Ангора, най-напред станаха ангористи, най-напред подадоха ръка на Ангора.

Министър д-р Р. Даскалов: На Кемал.

Д-р Н. Сакаров (к): За кои е думата?

Д-р Г. Марков (д): Кого визирате?

Министър-председател А. Стамболийски: Всички, които ни обвиняват. Има ли некое малка или голема сила да не ни е обвинявала? Всички ни обвиняваха, и велики, и малки държави — всички ни обвиняваха.

Д-р Н. Колушев (о): Само Англия обвини България заради това.

Министър-председател А. Стамболийски: Всичките. — Потите се даваха общо.

Некой от земеделците: (към д-р Н. Колушев) Вие не ни ли обвинявахте заедно с тях?

Министър-председател А. Стамболийски: Има ли още некой да верва, че имаме връзки с Русия?

Министър д-р Р. Даскалов: Всички верват. Собствено не верват, но постоянно го разправят.

Министър-председател А. Стамболийски: Че те сж русофили — те би требвало да желаят да имаме връзки с Русия (Смех сред земеделците). Хайде да видим до къде е вашето русофиливство.

Министър д-р Р. Даскалов: Техната цел е да клеветят България.

Министър-председател А. Стамболийски: Требваше да ни обвиняват, защото се показваме русофоби, защото досега нашата политика е русофобска. Ние не искаме да имаме сношения с Русия. И тези (Социалистите) сж русофили. Едно време през войната ги обвинявахте, че били германофили, а вижте сега ви изпревариха, по-големи русофили станаха. Г-да! Немаме никакви връзки с Русия. Повикаха ни в Генуа на конференция, оставиха ни сжседни с русите, срещаме се, говориме — немаше нищо да делим помежду си; асж немаме никакви големи или малки въпроси, които да спжват отношенията между Русия и България.

Д-р Н. Сакаров (к): Право е.

Министър-председател А. Стамболийски: И ако има нещо, което да прети да завършим сношения, то сж тия подозрения. И аз сжм казвал, че ние немаме абсолютяс нищо против Русия, защото ние искаме да се бжркаме във вътрешното и положение — нека се управлява както ще, болшевишко управление ще бжде, или друго, дано да не бжде царско управление (Смех сред земеделците). Каквото ще да е управлението й, ако ще и циганско да е, но да не е царско. Защото този царизъм я разсипа, а че болшевишката — царизма я разсипа.

Д-р Н. Сакаров (к): Народно управление да бжде.

Министър-председател А. Стамболийски: Ще дойде ден — той даже дойде — онези, които ни обвиняват, че имаме връзки с Русия, по-рано да пращат своите лестоички да завържат сношения с тая Русия и по-рано ще създадат пролет в отношенията спремо нея, отколикото ние. Но ние ще тжрпим.

Д-р Н. Колушев (о): И всекога късно ще дойдем, както е по всички въпроси, според Вас.

Министър д-р Р. Даскалов: Вие искате да изпреварим ли?

Министър-председател А. Стамболийски: Вие сте най-големите интриганти и обвинители спремо нас.

Министър д-р Р. Даскалов: И спремо България.

Министър-председател А. Стамболийски: Обвиняват ни за болшевишк и тези обвинения отиват в устата на чужденците. Тласкали сме България към болшевишк:

Това обвинение, това подозрение и сега го има. Защо? Защото нядим врапгелистите, защото нядим онези генерали, които искат да конспирират в България, които искат да ни наложат друг манталитет, друга конституция, други закони. Какво искате вие? Вие искате да създадем един закон, с който да забраним съществуването на тия хора.

От центъра и левицата: Абсолютно никога не сметаме такова нещо.

Д-р Н. Колушев (о): Това е една клевета.

Министър-председател А. Стамболийски: Не можем да пакжриваме свободата на българския народ. Ние искаме да бжде една същинска Швейцария на Балканския полуостров. Вие се спремехте да я направите Прусия, Япония, ние ще се стремим да я направим една Швейцария.

А. Урумов (о): Сжс цвеклюпроизводителите и сжс цепенници.

Министър-председател А. Стамболийски: Тук ще дохождат като подгонят некого, Палшич — въпрочем нема къде да го поият, но той е дохождал некога тук; тук може да дойде некого и Венизелос, тук може да дойде и Ленин, и ние ще приемем всичките (Смех сред земеделците)

Министър д-р Р. Даскалов: Страна на благотворителност сме.

Министър-председател А. Стамболийски: Вие ми спомяте цепенниците. Те ще създадат условия България да бжде Швейцария (Смех сред земеделците) Защо вие ще пречите на това? Ако дойде един комунист от Русия, вие ще му правите мизерии, интриги.

А. Урумов (о): Голем джумбуш правите, г. министър-председателю.

Министър-председател А. Стамболийски: Цепенниците, обаче, създадоха известни благоприятни условия, щото България наистина да се обжрне в Швейцария. Въпрочем, за тия цепенници ще говорят утре.

Министър Х. Манолов: И България се издига.

Н. Георгиев (з): Оттогава насам и валутата взе да се вдига.

Министър-председател А. Стамболийски: Не се шегувайте. Наистина от тогава се повдигна валутата (Смех сред земеделците). Да бихме могли с тези цепенници да изплатим репарационния си дълг, много нещо ще излезе (Смех сред земеделците и комунистите).

Има сега едно последно подозрение, че ще пращаме, или че сме наклонни да пращаме чети в Тракия. И това подозрение падна. Правителството е взело всички мерки да не допуца никой да мине през българската граница в западна Тракия. Източна Тракия е вече изпразнена от гърците; тя е вече полугурска.

Д-р Н. Колушев (о): Турска е.

Министър-председател А. Стамболийски: Полугурска е. Ние знаем как стават мировете, как стават договорите.

Д-р Н. Колушев (о): Дай-Боже да имате право, но аз вервам, че тя е турска. Ние сме ходили до морето и сметаме, че е наша. Гимназии отваряме и не знам какво още, даже покржстваме . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Помощите.

Министър-председател А. Стамболийски: . . . един град в диванлъка сжс ципично име и го направяме Радо-славово. (Смех)

И пак се връщаме. Тези велики сили сж майстори в изготвяването на договори спремо малките. Все пак източна Тракия е полугурска, тя не е грцка. И който ще иска сега да отива в Тракия, да си отива в източна Тракия. От там, от Одрин, от Цариград какво ще прави не отговаряме, да прави каквото ще. Но да се въжржава и да минава през нашата граница, да смущава реда в нашата сжседна държава — не ще позволим, не ще позволим да

се компрометираща нашата лоялна политика. Докрай ще караме с нея. Може да сме изпаднали в положението на онзи, който духа от далеч и здрава тиква като види на плета, но понеже България и българският народ много се опариха, сега затуй ние духаме и на здрава тиква. Нема в това бъдем обвинени, отколкото да повтаряме грешките на миналото.

Спирам се сега на близкотоизточния въпрос, който е поставен на ново разглеждане. Г-да! Требва да признаем заслугата на Турция в лицето на нейния велик държавник, политически и военен деец Кемал Паша. Благодарение на неговата некогална авантюра, която му коштуваше осъждане на смърт, благодарение на неговите усилия и усилията на всички около него, ние виждаме този въпрос отново да е поставен на разглеждане. Ангора за онеправдания мохамедански свет става Мека и Медина, а за онеправдания, християнски свет става Ерусалим. И ако онеправданото човечество ще иска да издигне паметник некога на некого, то е на ангорските дейци. Въпроса за ревизията на договорите е сложен вече на разискване, а ние си спомняме, че преди тези усилия на турците, никой не даваше да се спомне даже думата ревизия. Днес онези, които най-много настояваха да не се говори за ревизия, най-напред пригрящат тая идея. Заедно с ревизията на Северския договор, ще зоночне по необходимост и ревизията на всички онези тежки клаузи сложени в тези договори.

Министър д-р Р. Даскалов: Като логическо последствие.

Д-р Н. Сакаров (к): Нема да останат ни договори, нито нищо.

Министър-председател А. Стамболийски: Търпение г-да. — Турция по силата на досегашната спогодба на великите сили става и западнейша наша съседка. Нашите отношения с нея може да бъдат само приятелски. Нашите икономически интереси диктуват ние да живеем с нея в приятелство. Нейните политически интереси в Европа диктуват да живее в мир, в приятелство с България. Ние й дадохме всички досегашни основания за нашата лоялност, за нашето нежелание да вземаме нейни територии, и тя не може да се съмнява в това. Все пак нашите отношения ще зависят и от нейните претенции. Аз предполагам, че претенциите на нова Турция — тя е вече нова в лицето на Кемал паша — не ще надскочат десния брег на Марица. Нашата досегашна лоялност ни дава всичкото основание да кажем ясно и открито на нашата стара съседка: всеки, който се изпречи там на пътя ни, на нашия прозорец, на нашия излаз, е враг на българското племе. Нема защо да го крием. За нас излаза на Егея е една жизнена необходимост. И още когато пунаха гърците да се изпречат на пътя ни, ние това нещо казахме на Венизелоса, казахме го и на всички: недейте се простират пред нашите порти, българския народ не може да стои в такъв карцер, не може да се задушават. Той може да търпи, може да събира енергия и може да кристализира своята умраза, но той ще я излее некога. Прочее, недейте създава нови поводи за нови кръвопролития, недейте се ползуват от миролюбивото на днешното и утрешно българско правителство, за да изкористват този народ. На турците казваме същото. И те го знаят. Аз знам, че техниите претенции нема да отидат по-далеч от една автономия на западна Тракия, който принцип поддържаме и ние. На гърците също така бяхме казали тази истина. Гърците кипи. Процеса на този кинтж още не е свършен, още ще има изненади там. Каквото и да става, ние уважаваме и ще респектираме всички народни вълнения и всички усилия на гръцкия народ да се обнови, да накаже своите виновници и да заживее нов живот. Но ние сме длъжни да апелтираме към нова Гърция, към утрешна Гърция, да не върши престъпленията на стара Гърция. Венизелос, такъв умен човек, извърши голема глупост, като наловари Гърция с едно бreme непонесимо за нея — като я простре в Азия, като я простре и в Тракия. Сега я изглеждах от там. Но и турците да не бежа я изпъдиха, други щеха да я изпъдят — тя не можеше да стои там. Може некогална Византия да е стояла там по разни съображения; може некога онази държава, която е имала за столица Цариград, да е държала тези брегове и тези-тези задръстени, тогава, когато икономическите отношения не са били така развити, когато търговския живот, когато въобще икономическият живот на народите не са били толкова развити.

Д-р Н. Колушев (о): Държавния строй тогава беше друг.

Министър-председател А. Стамболийски: Да. — Но сега това положение не може да се търпи. Не може да се поддържа, че онзи, който държи Цариград, или онзи който държи Атина, ще трябва да държи и крайбрежието на Егея, Егейското море е необходимост и за България, и за Турция, и за Ромъния, и за всички народи, които живеят на тази земя.

Министър д-р Р. Даскалов: И за Полша.

Министър-председател А. Стамболийски: Нова Гърция ще трябва да се прибере зад западна Тракия. Тя ще трябва да не претендира, защото тя като не може при тези върховни усилия и при тази голема помощ на велики държави да удържи Тракия досега, от тук нататък най-малко ще може да удържи дори каквото и да е парче от нея, особено когато това парче е една необходимост за други държави. От Егейското море ние ще трябва да си вземем своя пай. И ще го вземем, ще ни се даде. Ще се даде и на Сърбия, защото и тя е притисната и тя не може да живее без него и тя ще трябва да търси море; като вземат толкоз свет там, толкова милиона население, тя за тази нова държавна сграда, ще трябва да отвори прозорец, да отвори врата, излаз, за да не се задушават този народ. Това е една необходимост, и колкото по-скоро Гърция съзнае тая необходимост, толкова по-добре ще бъде за нея и толкоз по-добре ще бъде изобщо за трайните мирни отношения на Балканския-полуостров.

Близко-източния въпрос и становището на България. Вие знаете, че ние възприехме и поискахме автономия на цела Тракия. Поискахме тази автономия още преди Тракия да се даде на Гърция, още в момента, когато там управляваше генерал Шарли, още в момента, когато тя беше в ръцете на великите сили от съгласението; поискахме я в Генева преди да се знае кой ще бъде победител, поискахме я и в Женева, преди да се знае решението на великите сили от съгласението. И ние намираме, че не сме извършили никакво престъпление, като сме издигнали този лозунг, този принцип. Не. Ние намираме, че той е неатакуем, че той не уврежда никого от нашите съседни, че той е единствения принцип, който може да задоволи населението в Тракия и който може бързо да тласне този злощастен кят от Балканския-полуостров в пътя на мира и на прогреса. Требва да се признае от всички, че щито едно племе там не е мнозинство. Турците съставляват 40%, но двете други племена, гръцко и българско, са мнозинство. Която и държава да обсеби тази източна и западна Тракия не ще има мнозинство. Малцинствата ще са мнозинство. Ние мислим, че най-добре щеше да се разреши този въпрос с автономия. И сигурността на пропозициите се обезпечаваше и границата между нас и Турция, от която се опасяват и сега даже некои, се осуетяваше и на населението се даваше възможност да живее по-добре, като образува една политическа единица, както е било некога във Балдуиново време, както е било и във времето на генерал Шарли, даване се възможност да се създаде една малка Швейцария, където населението ще си служи с езика на трите големи нации, българска, турска и гръцка, даване се възможност и на великите сили да възкажат своята култура, да си създадат една база на проникване в Азия, в Русия, и да модернизират или да направят по-обитаеми за търговия, за живот, самите брегове на моретата, които мият тая земя. Аз виждам, че този велик принцип не се харесва на теоретиките на нашите стари партии, на Пеню Даскалов, прочутия теоретик на старите партии, на Григор Василев, Кръстю Станчев и Борис Вайов.

Министър д-р Р. Даскалов: И Кръстю Пастухов.

Министър-председател А. Стамболийски: Кръстю Пастухов не го зная; той е въртележка. (Смех сред земледелците) — Тези теоретизи, казвам, на старите партии не одобряват, че нова България издига такъв един принцип. Те искат ние да вървим по стария път, некал и ние да докажем на света, че не се различаваме от тях, че наистина сметаме какво добруването на един народ и неговото могъщество са в тесна връзка с обширността на територията, която притежава. Те искат и ние да подготвим почвата за бъдещи войни. Не можем да стъпим на тази чурук джека, още повече когато ти неколко пъти се е чушила, се е тропила. Ние не само поддържаме този принцип, но го сметаме като един лост, един здрав лост, едно знаме на политиката на нова България.

Министър д-р Р. Даскалов: Един крайтъглен камък.

Министър-председател А. Стамболийски: Ние войната не щем, но ние ще поддържаме тия принципи, ние ще ги проповеждаме в Обществото на народите, в печат, навсякъде. Ние смегаем, че ця историятеските събития около нас и в света точка не е турена още и че ще се даде възможност и на този принцип, носен от нас и от всички онеправдани държави, некога да легне в основите на споразумението на Балканския-полуостров. Ние смегаем, че една автономна Тракия ще улесни задачите на онези, които се борят за трайни, мирни отношения на Балканския-полуостров.

Но, питам се аз, можехме ли, г-да, да предявяваме подруги искания? Не виждате ли ние всички, че това искане е най-справедливо, най-разумно, и че когато искат да създадат траен мир на Балканите, трябва да го възприемат? Не виждате ли, че ако бехме поискали, щото източна Тракия да бъде на Турция, а западна на нас, ще усилим подозрението, че ние желаем една обща граница с Турция? А ние си спомняте, че преди да образуват този договор, по силата на който се даде източна Тракия на Турция, дълго време и нашите съседни, и великите сили от съгласението се колебаеха и се чудеха какво ще стане, ако се създаде една обща граница. И дори до днес това подозрение не е изчезнало, и до днес то занимава умовете. С нашето искане за автономия, ние избихме това подозрение по отношения на нас, на България. Можехме ли да искаме ние за нас друго? Не можехме, защото с чуй ние бихме искали нарушението на договора. Ние не можехме да искаме нарушаването на договора, ние не можехме да искаме ревизия на Нийойския договор, още не сж се сложили условията за да го искаме. Ако великите сили от съгласението намерят за потребно, че трябва да предотвратят всекакви конфликти, че трябва да направят известна малка ревизия и на този договор, шека го сторят. Ние само изтъкваме нашите нужди — не говорим за ревизия — изтъкваме нашите нужди в кръга на договора. И когато имаме един договор, който ни дава основание да пледираме една справедлива кауза, защо ще искаме да разваляме този договор? Ние стоим на договора и тукмо сега е момента да видим великите сили от съгласението, колко лоялни сж спремо нас, колко държат за самите договори. Досега казваха: изпълнявайте договора. Ето дойде момента, открива им се големата възможност да приложат и те договора спремо нас. Има един член само, чл. 48, който ни дава блага; ако те не го приложат сега — а те признаха в Генуа, че така, както ни е даден този излаз на Егейско-море, той е недействителен — и ние ще го счтатме вечно за недействителен, ако той преминава през турска или гръцка територия, и че той може да бъде истински излаз, ако преминава през нас, или през автономна или неутрализирана Тракия. Това го признаха. И ако чл. 48 можеше да се приложи така, както е писан, досега ние щехме да го приложим. Ако те го оставят и занаяпред, ние няма да го приложим. Но те признаха, че трябва да се направи нещо и ние чакаме да видим дали държат на договора те. Ако речат да го оставят така мъртва, ще разберем и ще дойдем до заключението, че тия хора нанаста искат да обявят Нийойския договор за невалиден. Да. Ние, ошетените, онеправданите, държим за него, декларираме, че ще го изпълняваме, а те не искат да го изпълнят.

Какъвто резултат и да даде нашето становище за автономния принцип, все той ще бъде благоприятен за нас и ние ще го поддържаме. Не се разкайваме, че сме го издигнали. Обаче, някои ще кажат: ами сега, след като въпросът е разрешен, след като източна Тракия е дадена на турците, какво поддържате? Аз продължавам да вервам, че още не е важно дадена, че още близко-източния въпрос ще премине през всевъзможни етапи, докато окончателно се разреши. Но дори и да бъде дадена източна Тракия на Турция, автономния принцип не е остарел.

Д-р Н. Колушев (о): Хайдар-бей не е на Вашето мнение, г. министре!

Министър-председател А. Стамболийски: Моля Ви се! — Той има къде да се приложи — в западна Тракия. Но аз сжм убеден, че и турците в душата си сжзнават правотата на този принцип, че, ако биха срещнали непреодолими препятствия и те сами ще издигнат този лозунг и те ще поискат автономия. Аз се чуждя защо гърците не го искат още, чуждя се защо и те се боят от този принцип.

Министър д-р Р. Даскалов: Не сж узрели още.

Д-р Н. Колушев (о): Защото сж по-глупави от нас.

Министър-председател А. Стамболийски: Види се, че още не принадлежат на себе си, че още сж в бъркотия, че още немаг стабилизирало положението. Но аз чувам, че Венизелос отново се явява на сцената, отново започнал да ходи от столица в столица. Кой знае, но ако той човек е сжс старите убеждения, той пак ще донесе пакости на своето отечество. На този умен, наистина, човек, на този голем авторитет, се даваше възможност да изиграе една грандиозна роля в отношенията на всички балкански държавици, в поставянето на един здрав мир на Балканите, ако той не беше заразен от предразсъдъците за голем ламтеж на много земя, от които предразсъдъци сж заразени всичките наши бивши управници и всички наши повелници, които докараха погрозите на страната. Разберете, г-да, и от той факт, че ние сме на много добра почва с автономния въпрос. Не виждате ли, че всички онези държавици на Балканския-полуостров, които сж ламтели да вземат чужда земя, да вземат колкото се може повече земя, рано или късно пострадаха. Ние пострадахме, защото, наистина, ламтехме за чужда земя. Аз си спомням този Пешо Даскалов, който нема толкова косми на главата си, колкото престъпления пред националната кауза, как черташе в 1913 г. карта на България през Цариград, там през морето, през островите, че до Адриатическо-море, близо до Атина, през Сърбия и пр. и пр. и нашите държавници, които четат собствените си вестници, писани именно от тези келомета, поверваха, че техните редактори сж умни; товедоха се по акълите им и докараха катастрофи. Аз виждам сега в Гърция сжщата тази алчност за земя. Венизелос, който изначало, когато още беше пов държавник, не беше така алчен, той сам отстъпваше за падна Тракия на България; той сам казваше, макар че имаше възможност да я вземе: „Ние не щем тази земя, тя е една необходимост за България, българския народ е жизнеспособен, има нужда да живее, дайте му тази земя, нека ограничим нашите аспирации“ и предлагаше на нашите държавници Генуа, Дашев, и Теодоров, Серес, Кавала им предлагаше, предлагаше до Солун даже, само и само мир да е, да нема кръвопролитие. И можете ли си представяте, г-да, какво би било, ако се послушаше тогава Венизелос, какво би било, ако тези стари грешници народници и цанковисти, които подготвиха балканската война, стояха на принципни, имаха ум и характер? Те издигаха един принцип за автономия на Македония и в името на този принцип дадоха ултиматум на Турция; но щом прекрочиха границата, започнаха завоевателна и империалистична политика: Одрин, Чаталджа не стига Цариград, пататжк. И се сжричам на нашите съседни, че преминават спорната зона и отиват към Албания, отиват там, където не им е местото. България беше една от най-силните държави по онова време, тя диктуваше, тя беше меродавия фактор, тя ръководеше. Но когато виждат от своя най-голям, най-силен брат, че ламти колкото може повече чужда земя да вземе за себе си, че пренебрегва, че потъпка великия принцип за автономия на Македония, защо ще искате вие да обвинявате Сърбия, че стъпкала въпроса за спорната и безспорната зона? Защо вие отивате към Тракия наоколо от Одрин, защо искате сръбска помощ, защо искате да се пролива сръбска кръв, а не искате да отстъпите некъде там в крайниците? И претенциите на Сърбия тогава, както и на Гърция беха малки. Но немахме умни държавници, имахме келешки, които ступаха само Фердинанда. И ми казват днеска: Защо ги съдите, защо ги държите в участъка? Тези престъпления бяха да бъдат отдалени в участъка. Тази целеница, която ги вкара там, требваше да дойде и върху нас, върху нашия кабинет, защото не устояхме на задълженията си, защото три години манираше от своя дълг и требваше народа да извърши в три деня онова, което Земледелското правителство в три години не можа да извърши. Защо ще ги съдите? Защо ли? Я прочетете вашите вестници, вашите календари, изявленията им и вижте каква им беше политиката, за да разберете за какво ще ги съдим. Ами ще кажете: за безумие човек не се съди.

Н. Георгиев (з): Ако не се съди, закарва се в лудницата.

Министър-председател А. Стамболийски: Като не се съди, защо поне не го отстраните, защо имаше претенцията утре да управляваме. Дайте възможност поне на този народ да ги отстрани. Г-да, проклътето на народа, на българското племе, на историята заслужава онези, които потъпкаха принципа на автономията! Ако не беше потъпкан този принцип, немаше да има междусъюзническата война, немаше да имаме братоубийствената война,

по-после, немаше да пострада толкова много България, немаше да пострада толкова много Гърция, немаше да пострада толкова много и Сърбия. Мислите, че от тях вода тече. Не. И те пострадаха. Спечелиха, в края на крайщата, наситиха се от земя, но из носа им излезе всичко.

Министър д-р Р. Даскалов: Изпълниха я с гробове.

Министър-председател А. Стамболийски: С гробове я изпълниха но — и ние, и Сърбия и Гърция. Може ли това да се избегне? Може ли, стига да имаше умни управници в България преди всичко. Сърбия щеше да бъде по-доволна да има по-малко земя, . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Но и по-малко гробове.

Министър-председател А. Стамболийски: . . . по-малко гробове, по-малко жертви. Гърция също щеше да бъде по-доволна и ние също така щеше да бъдем по-доволни да седехме в старата граница, но да немаше толкова много гробове, толкова много злощастия, които преживяхме. Алчността до там довежда; алчността за богатства довежда и отделния човек към такива катастрофи и ще довежда, защото съзнанието в народните маси, в черносрудящите се мрази порасна. Не можеш да се шириниш, да ограбаваш труда и потта на маса бедни хора, да си разпашеш полята и да живееш в кабарета, да живееш охолно, а другите около тебе да мрат. Беше едно време робство. Некога Платон, Аристотел и всевъзможни философи дори с теории сж подкрепали робството. Но то беше в оную време, когато наистина работния човек беше работен добитък, но сега, когато съзнанието му е пораснало, той нема да търпи тези купиница богатства, източника на които е грабеж, грабеж и все грабеж. Крушните богатства не ще ги удържите. Да не съществуваха тези комунисти даже, народните маси ще се борят. Но въпросът е за алчността на държавите. Един по един ще пострадаме; страдахме всички, ще пострадам и занапред всички, които проявяват алчност за земя. Не може да се държи чуждото, не може да се претопява един народ, не може да си играете с неговите съдбини. Не може една държава да се превърне във вечен страж да охранява това, което е загубила. Ще трябва да пригърне автономния принцип. И нова Турция, ако е нова, ще трябва да пригърне този принцип във своите предели, азиатски и европейски, и Гърция ще трябва да го пригърне, и Сърбия и всички други, ако искат да се заживее един нов живот. Нема защо да лампим за много земя. Можеш да пригезкаваш половината земя къбло и пак да си в бедствие. Я погледнете Русия — по-голема е от цяла Европа, а е по-мизерна дори и от некогашна Черна-гора.

А. Урумов (о): Благодарение на болшевиизма.

Министър-председател А. Стамболийски: Благодарение на царизма. И болшевиизма ще е стога за пред хора, ама и валия царизъм не е. (Смех)

А. Урумов (о): Болшевиизма Русия днес се поддържа от богатата, създадени през време на царизма.

Д-р Н. Сакаров (к): Той е един от тези русофили, които не вярват, че Порт-Артур е паднал.

Министър-председател А. Стамболийски: Г-да! Бихте ме запитали как сме с Гърция. С Гърция определени отношения не сме имали и немаме. Тя беше заета с войни, а ние пазахме пълна лоялтет спрямо нея и тя не може да се оплаче от нашето поведение. Но у нас — нема защо да го крием — таехме вярата, убеждението и желанието, щото тя да не е там, дето е поставена. И го казвахме открито, че тя не може да остане там, че, ако Турция не я изгони, друг ще я изгони — не може да задържи това място. Сега тя се оттегли. Оттегли се, след като претърпе пълна катастрофа, след като тъй хубаво се шавоюва, че до гушата ѝ достигна. С нова Гърция ние ще създадем добри отношения. Аз ви казах: тя преживява вътрешен вилеж. Не злородствуваме от това. Ние се надеваме, че от този вилеж ще излезе по-добро, отколкото е било. Докато тези стари партии там, които се окървявиха, които водиха една империалистическа политика, не се отстранят от управлението, за да дойдат нови хора, не ще можем да видим нова Гърция. Но аз вярвам, че ще видим именно такава нова Гърция в близко бъдеще. И с нея ще се разберем. Тъкмо сега е времето и Венизелос,

стария държавник, да поумнее и да възприеме онази политика, която продукува некого, . . .

Министър д-р Р. Даскалов: В 1913 г.

Министър-председател А. Стамболийски: . . . в 1913 г. ума на младия Венизелос. Как сме с Ромъния и със Сърбия? Ние очакваме от тях жест на приятелство, ние търсим приятелството им, и ангелираме към тях да го проявят и ние ще им дадем доказателства в какво време как умеем да ценим това приятелство. Жалко е, че още не сж ни опознали; жалкото е, че те сметат нова България такава, каквато беше старата. Те още не могат да съзрат какъв дълбок морален, политически, социален и икономически прелом е станал в България. Мене ми казаха некои: „Ние ви вярваме; вярваме, че социалистите, комунистите и земеделците, че всички тези, които не сж управлявали България, сж за едно искрено обличение с нас, но ние не вярваме на старите плъхове, ние не вярваме на старите вали партии“. А когато им казвам: „Те сж умрели, разберете“, отговарят ми: „Как да сж умрели? Я вижте колко вестници поддържат, колко митинги правят, за конспирации се готвят, за насилствено сваляне на правителството; запасни офицери сж с тях, четници сж с тях, врангелисти сж с тях и пр. . . .

Некой от комунистите: И широките.

Министър-председател А. Стамболийски: „ . . . Ето вече ще дойдат на власт“. И дойдох — виждате, че дойдох. (Смех) От 17 септември насам имат властта — нека властвуват.

Д-р Н. Колушев (о): Кой умник ви е казал това нещо?

А. Урумов (о): Некой серсеини.

Некой от земеделците: Какво търсеше в Търново?

А. Урумов (о): Отидох да видя „щевклопроизводителите“, нова България — Швейцария.

Министър д-р Р. Даскалов: Благодарете, че ви оставиха живи.

Председателя: (Звжши) Моля, г-да!

Министър-председател А. Стамболийски: (Към А. Урумов) Треба да изучил преди всичко историята на Швейцария от преди 150 години, как се е създавала — с бици, град с град, село със село, със цепеници, с лупки, с всичко, ние даже не сме устребили още всички средства.

А. Урумов (о): Това е във старо време; уж в обновена България живеем сега, със цепеници ли ще живеем?

Министър-председател А. Стамболийски: Г-да! Верно е, че времената тогава сж били по-друли, но когато имаш работа със средновековни хора, как можеш да постъпиш? (Смех) Когато имаш за противници не хора, а щцинска зверове, как можеш да постъпиш? Я ми кажете: изменили ли сж се средствата срещу зверовете?

Х. Славейков (д): Цепеници!

Министър-председател А. Стамболийски: Да, онзи български народ, който произвежда, от край време, от средните векове не, а от старите времена си служи с копралята срещу своя добитък и срещу всичките зверове. Е, искате да измени на себе си, да хвърли копралята, та с голите ръце ли да се разправя? Не! Той е свикнал с мишците си, със здравия си разсъдък, с копралята си да се разправя със своите врагове. (Смех и ржкоплескане от земеделците) Тък се е разправял в миналото с производството, с добитъка, така се разправя и сега.

Министър д-р Р. Даскалов: Той не знае да пише вестници.

Министър-председател А. Стамболийски: Той нема устата на адвоката, той нема перото на журналиста, . . .

Г. Колев (з): На Добрианов.

Министър-председател А. Стамболийски: . . . той нема хитрината на интелигента, той знае само това.

А. Урумов (о): Апашлък.

Министър-председател А. Стамболийски: Не, той си служи със същите средства, с които си е служил: здравите мишици — с тях пори земята и създава богатства; копралята — с нея създава своя поминък, своето скотовъдство; здравия разсъдък — с него преценява кое е добро и кое е лошо дело. Със здравите мишици той крепеше фронта и служеше на вапата луда политика, но със здравия разсъдък той ви осъжда и неговия здрав разсъдък сега прецени, че тези хора са други, нема да се поправят, освен с копралята. И вие виждате, че народът е бил прав, виждате как те (Ючи центъра) се укротиха. (Смех в сред земледелците) За всеко нещо се сяди по резултата. Виждате какъв е резултата. Бе законни, бе цензура против вас — нищо не може да ви укроти, а цензурата. (Смех) Сега разбрахме къде е разковничето. Да живее българския народ, че със здравия си разсъдък . . .

Х. Славейков (д): (Казва нещо)

Министър-председател А. Стамболийски: . . . откри широко вратите на прогреса, на напредъка! (Ръкопляскане от земледелците)

П. Паскалев (д): Карайте, карайте!

С. Лавчиев (о): Апология на цепеницата! Нека се запипше!

Министър д-р Р. Даскалов: Апология как се наказват зверовете.

С. Лафчиев (о): Да, които вие дирижирате.

Министър д-р Р. Даскалов: Благодарете, че не оставихме тези цепеници да отидат по-нататък. (Глъчка)

Председателя: Моля, г-да!

Министър-председател А. Стамболийски: Г-да! Думата ми е за нашите съседи — Сърбия и Рومъния. Казах ви и по-рано, не е турена точка на историческите събития. Ония, които са доволни, трябва да не отбегват приятелството на недоволните. Така е по-закрепостено техното доволство. Мене ми се струва, че на нас принадлежи ролята да протегаме ръка за приятелство, защото ние сме оцелени. На сърбите, на братята сърби, които се обединиха, които станаха велик народ, на тех принадлежеше тази роля — да подадат ръка на своя несправдан брат. Прегрешения е имало и у тех, и у нас, но не бива да създаваме почва за нови безумия. Трехваше тази ръка да бъде протегната. Ние не чакахме, ние я протегнахме и ще продължаваме да я протегаме. Тази ръка ще я протегаме и към Румъния и сме убедени, че държавниците, под натиска на народите там, под натиска на новите идеи, . . .

Министър д-р Р. Даскалов: На събитията.

Министър-председател А. Стамболийски: . . . под натиска на събитията, ще разберат, че българския народ не е умрял, че българския народ желае да живее и да живее в приятелство с тех и че те ще подемат братската му ръка за това ново живееие. От тех вие днес не искаме нищо друго, искаме само една платоническа подкрепа, една добра дума, защото българския народ е в процеса на своето очакване, той търпи, чака и търси своите приятели. Той чака от шега да чуе добра дума, дали неискрено добра, дали адвокатска добра дума, но тази добра дума той иска да я чуе. И аз апелирам към българския сръбски народ, към добрия ромънски съседски народ, към държавниците на тези народи, да кажат тази дума, да я кажат в полза на несправдана България; днес, когато близкотоизточния въпрос се разрешава, нека я кажат. Нема те да са меродавните фактори в разрешението на този въпрос, пак великите сили ще кроят и шият лова, което те шокелят, но от тех искаме само една блага дума; когато преживяваме такъв психологически процес на очакване, на търсене на приятелство, искаме да видим да се даде сигнал, че от нашите съседи се желае това приятелство. Ние сме решени да заживеем нов живот, да

търсим приятели, ние не можем, както стара България, да живеем обкръжени само с противници, ние сега търсим обратна политика ще водим.

Д-р Н. Максимов (к): Съветска Русия нали ви дава приятелството си?

Министър-председател А. Стамболийски: Ние ще некаме приятелството на всичките наши съседи, и ако дойде време, и през морето и към съветска Русия ще протегнем ръка. Това време ще дойде. Но нека създадем по-напред това приятелство с близките до нас народи.

Великите сили и легитимните искания на България. Ще ме запитате как сме с Франция? Отговарям ви: много добре, защото тя първа се съгласи да се направи ревизия на несправедливия договор и защото тя не отрича нашето право на един действителен излаз на Егел.

Как сме с Англия? Добре, защото най-после тя се съгласи Гърция постепенно-постепенно да изпразва Тракия и защото и тя признава нашето право на излаз.

Как сме с Италия? Много добре, защото на нейната хубава земя се признава, какво нашият излаз трябва да бъде така разрешен, както е в договора; че както е в сегашното положение не е излаз, и че трябва да се създаде един действителен излаз.

Ние благодарим на всички велики сили, че се съгласиха да ни изслушат по този живопренящ за нас въпрос и че се съгласиха да участвуваме във втората половина на Бъдапата конференция. Надеяме се, вярваме, че това е един добър признак, че нашите справедливи искания ще бъдат удовлетворени.

Ще ме запитате: имаме ли уговорено нещо отделно с великите сили, които ще разрешават близкотоизточния въпрос? Тоя въпрос често ми се задава. Отговарям: не, нямаме и не може да има.

Има една басня за некакъв разкол във великите сили от съгласението и много души вярват на тази басня. Г-да! Не е верно, че има разкол в съгласението. Съгласението е пак съгласение. Я ми кажете един факт от триумфието досега, от войната досега, на разкол, на неспоразумение! Те се споразумеха по най-тежките въпроси. Вижте близкотоизточния въпрос, вижте как бежа по него повидимому на два противоположни полюса и пак в края на крайщата се споразумеха.

Н. Пастухов (с): Както мъжа и жената, след като се набият, се споразумяват.

Министър д-р Р. Даскалов: Е, да, но пак живеят.

Министър-председател А. Стамболийски: Какво показва това? Щом не е дошел развода, нарязването, ние не можем да кажем, че има развод в семейството, което се кара. Може да има време на кавга, може да има различни мнения, може да има различни тези, но вие виждате резултата. Кажете ми един случай, където Франция да се е отделила от Англия, или Англия да се е отделила от Франция, или Италия да се е отделила от двете!

Д-р Н. Колушев (о): На Чавак-кале.

Министър-председател А. Стамболийски: Винаги ще се споразумяват. Е, защо ще карате малка България да отива да създава поделба там, където я нема?

Н. Пъдарев (д): Че кой ви кара да създавате поделба?

Министър-председател А. Стамболийски: Най-после недейте иска българското правителство, малка България да играе такава адвокатска роля. Адвокатите обикновено играят тази роля — там, където нема кавга, създават я.

Д-р Н. Колушев (о): Нищо не е искал кавга.

Министър-председател А. Стамболийски: Даже адвокатите са поискали сега да разглеждат и бракоразводни дела, че и там да си създадат повече работа! България не може да дели съгласението, когато то не е разделено.

А. Урумов (о): Чункам пак и може да го раздели?

Министър-председател А. Стамболийски: Не може, разбира се. Ще се явят някои от вас, които да кажат, че България не изпълнила докрай длъжта си, за да обезпечи

своето искане към Егея. А в що се състои това изпъкване на джлгата? Отделни договори, отделни ангажменти и пр. и пр. и държане сметка за тази или онази велика сила. Не, ние гледаме на Свггласението като на едно цело. Ще се намерят даже някои да кажат: требваше да даде България, за да ѝ дадат. Какво да дадем? Позоваваме се на евангелското правило: на комуто е дадено много, много се иска от него; на нас, българите, най-малко е дадено и най-малко можем да дадем.

А. Урумов (о): От нас е взето.

Д-р Н. Колушев (о): Всичко е взето.

Министър-председател А. Стамболийски: Да, от нас е взето и премного е взето. С договора за мир ние сме тѣжко опоскани, че няма какво да дадем повече. Най-после ниези богати държави, които биха искали да дадем нещо, нека дадат, за да дадем. Да не искат от нас, които плуваме в мизерия, които плуваме в немотия и сирѣб, да даваме. Дадохме. Ангажирахме се с един договор, по силата на който трябва да даваме повече, отколкото ни стигат силите. Ние стоим на договора и ще чакаме да видим ще ни дадат ли, кое ще ни дадат, коя държава ще ни даде, за да можем да се ориентираме за в бъдеще, за да можем да видим наистина своите приятели.

Н. Пждарев (д): Не само да, чакате, но и да работите в това направление.

Министър-председател А. Стамболийски: Аз ви казах: ние сме работили за сближението с великите сили и с всички малки държави, и сме в най-добри отношения и с Франция, и с Англия, и с Италия, и с напите сждени държави. Винаги сме проявявали лоялност. В лоялност не могат да ни обвинят. От примирието досега в никакво претѣжление не могат да ни обвинят. На интересите на никого ние сме пречили и не мислим да пречим.

Г-да! Ние ще продължаваме да чакаме. Аз повтарям онова, което казах: стоим на базата на договора, досега го изпъклявахме и ще го изпъкляваме и за в бъдеще; чакаме, обаче, днес-утре и великите сили да го изпъклят, да го изпъклят поне в тази част, която ни дава съвсем малко блага, блага, които сж една необходимост за нашия бъдещ живот.

Излиза на Егея. Ние искаме чл. 48 да се приложи така, както го подписахме — и друг път го казах — в момента на подписването на договора. Ние не го подписахме, че западна Тракия ще принадлежи на Турция или на Гърция; ние го подписахме, че тя ще принадлежи на великите сили от свггласението. Нека оставят този въпрос така, нека сждат една автотомия, нека ни обезпечат един териториален излаз и ще разберем не само че тези сили държат на договора, ами ще разберем, че те правят всичко възможно, за да ни направят способни да изпъкляваме тежките клаузи на договора. В такъв очаквателно положение сме и твърдо вярваме, че великите сили ще удовлетворят нашите искания. (Ржкоплексане от земеделците)

Утре, г-да, ще говоря по вътрешната политика.

Председателя: Давам 10 минути отпих.

(След отпиха.)

Председателя: (Звѣни) Заседанието продължава.

Има думата народния представител г. Васил Коларов.

В. Коларов (к): (От трибуната) Г. г. народни представители! Ние можем да бъдем доволни, че ни се удава случаи и възможност да кажем нашата дума по ред твърде важни въпроси от международната политика. Днешното правителство, следвайки в туй отношение лоялната традиция на бившите правителства, дълго време продължаваше да счита външната политика като една специална, затворена област, дето сами малцина избрани могат да провикнат; и Парламент, и народ твърде рядко се удостоиваха да чуят няколко думи като божие откровение по въпросите от външната политика без, обаче, да сж добили, да сж имали, фактическа възможност да упражнят каквото и да бъде влияние върху нейното ржководство. Да се следва по-нататък тая политика на закрити врати, след горчивият опит на миналото, след страшните катастрофи, сшлетели и малкия народ и другите народи, целия свет, е абсолютно невъзможно. Въпросите на външната политика сж най-тесно свързани със живота на народ-

ните маси, с най-живнените интереси на народите. Често пъти обикновено указват, имат много по-тежки последици върху сждбите на народите, отколкото въпросите на чисто вътрешна политика. Ние дължим тук да кажем, че народните маси няма да позволят по-нататък да се занимават с външната политика само една шета избраници, които се считат като специално надарени да ръководят сждбите на народите. С външната политика ще се занимават непосредствено заинтересованите — народните маси, и нишкой въпрос от външната политика няма да остане закрит за народните маси, като в някои неприкосновена. Светият Свѣтих. Правителството днес, в лицето на г. Стамболийски, излиза с един език достатъчно откровен да изкаже своето становище по ред въпроси. Тоя път на Народното сбрание не искат да отнемат възможността да каже своята дума тѣж, както това беше направено в разгара на репарационната криза — въпрос, който заема едно от почетните места между въпросите на външната политика. Ние може само да пожелаем, щото правителствата без сждпротива да въдрят то тоя път, по пъти, на една откровеност, по пъти на изказване истинското положение и своите мисли по въпросите, засягащи външната политика. Ние сме толкова повече доволни, че се поставят на разискване тия въпроси в един момент, като днешният — и ние това тук трябва да го заявим, трябва да го кажем открито, защото то е в свггласението на всички, които мълчат, и точно затова, защото има интереси, които карат хората да мълчат — това стана казваме, в един момент, когато опасността от една войнствена националистическа политика на нова сметка се полявява на небосклона на Балканите.

(Председателското място заема подпредседателя Георги Марков)

Г. г. народни представители! Ние трябва да бъдем откровени и ние ще бъдем откровени, ние ще кажем открито, недвусмислено: войнствения национализъм — а национализъм може да бъде само войнствен — войнствения национализъм на нова сметка проявява изрази на живот в нашата страна. Старите буржоазни партии като че много скоро забравиха тежкото минало, страшните удари, които в техната политика претърпе българския войнствен национализъм, и на нова сметка днес, под известни влияния те се пушат, те се опитват да пушат в ход същите ония методи, същите ония прийоми, които некога бидоха пуснати, и логично, неизбежно доведоха до войните. Аз казвам: национализмът е войнствен. Ние в историята не познаваме друг сорт национализъм. Тоя, който води националистическа политика, заедно с това той води войнствена политика, той води политика на вмержжение, той води политика на сбрание сили за борба, за нападение, за завоевание. Казвам, че национализмът е играл велика роля в историята на народите. Нема никакво съмнение, германският национализъм игра една голема роля в историята на известни народи. Чрез войнствения национализъм германската нация се обедини; обедини се лю сѣция път италианския народ. Войнствен е национализмът днес на Изток, в средата на източните народи, които пѣшкат под чуждото нго, под нгото на европейския империализъм; той сждо така и днес играе много важна роля и ще продължава да играе такава роля дотогава докогато източните народи раздрусат окончателно нгото на чуждото робство. Но аз ви лигам, няма национализъм в историята на народите, няма обединението на народите, идеята за техното обединение собствено беше импулс и беше окончателната цел, към която се стремеха народите, която воюаха за своето обединение? Национализмът, идеята за обединението на народите е била винаги само едно средство за сбрание силите на народните маси, за техното използване за други цели, които нямат нищо общо с програмата за обединението на народа. Германците искаха, стремеха се да се обединят не затова, защото за германците беше свещен принцип за народното обединение, не затуй, защото сам по себе си тоя принцип разрешава всички други въпроси и той трябва да бъде поставен над всички други въпроси; германците водиха война за своето обединение, собствено казано, те водиха война за разширение терена, почвата, за развитие на капитализма. Това беше германския млад капитализъм, който имаше нужда от естествени богатства, който имаше нужда от пазари, който имаше нужда от материални източници за своето развитие и той намери възможност, в името на националната идея, да обедини усилията на масите, за да може с техна помощ, с техна чрѣж, с техни средства да задоволи своя интерес, груб, материален, класов интерес. Ако войнствения национализъм в известни народи, в известни

странни, доведе резултати, които могат да се сторят звидни за другите народи, нека да не се забравя — историята е там да засвидетелствува — че в епохата на войните за национално обединение се разпокъсаха други народи и се хвърлиха в робство милиони и милиони народи. И действително, под игото на Австро-Унгария пъшкаха с милиони чужди народи, под игото на обединения германски народ беше Полша, беше една част от Франция, беше Елзас-Лотарингия, беше Шлезвиг-Холдщайн. В епохата, в процеса на обединение на италианския народ бидоха погълнати маса славянски народи. Под игото, както казах, на Хабсбургите останаха да пъшкат с милиони славянски и други народи.

Г. г. народни представители! Днес казват Сърбия води война за своето обединение. Блазе ѝ; тя постигна своето обединение. И Чехия направи същото — постигна своето обединение. Но няма ние можем да забравим колосалния факт, че една четвърт от населението, което обитава Чехословацката република, е чуждо население, че три и половина милиона немци пъшкат днес под чехословацко иго? Няма можем да забравим, че Югославянската държава днес представлява един конгломерат от най-различни народности и племена, че там има крупни унгарски, български и пр. и пр. маляризма? Националното обединение в ржцете на капиталистическата класа не е нищо друго, освен едно средство за закрепване икономическата мощ на националния капитализъм, и постигането на тази цел — националното обединение на един силно капиталистически народ — се извършва с колосални жертви, с разпокъсването и заробването на целия народ, или на голема част от други народи, чийто капитализъм в даден момент не е бил достатъчно силен, за да издържи вжоржената борба със своя конкурент.

Г-да! Тук на Балканите, българската буржоазия води национални войни. Е добре, резултатите съществуват. И не само резултатите съществуват. Самите войни разкриха истинското съдържание на националистическата програма. Бориха се за обединението на народа, на българското племе, но в момента, в който българското племе премина границите на България, почна се заробването на чуждите племена. Ние бяхме в Тракия, ние бяхме в Чагалджа и българската буржоазия продължи Балканската война, за да задържи в своите ржце територията до Чагалджа. Днес всички съ принудени да признаят, че там българското население съставлява един незабележителен процент, и че обединението на българското племе, населяващо източна Тракия, с населението българско на стара България, би означавало поробването на турското и гръцкото население, което съвкупно взето е болшинство в тоя край. Националното обединение на един народ означава националното разпокъсване на други народи.

Г. г. народни представители! Същия пример е в Ромъния, същия пример е в Полша, същия пример е в всичките народи, които и в великата сега война претендираха да я водят в името на своето национално обединение. Е добре, тук, в България, ние имаме опита пред нас; тук, в България, народните маси вече познаха на живо истинската природа на национализма. И когато днес на нова сметка под формата на автономия, на автономни движения се повдига същия проп национализъм, българския народ ще бъде добре уведомен, осведомен и българския народ нема да допусне да се повтори историята от 1912 г. Г-да! Днес на нова сметка се говори за автономия на Македония.

Некой от центъра: На Тракия.

В. Коларов (к): Та няма ние не знаем, че до 1912 г. националистическите партии в България имаха за програма автономията на Македония; няма ние не се убедихме от собствената техника политика и от собствените техни дела, че автономията на Македония ще беше нищо друго и не е нищо друго, освен една маска на техната завоевателна политика? Днес, когато те пак заговарят за автономна Македония, ние не забравяме това горчиво минало и ние казваме на народните маси да бждат на прек, ние им казваме, че старата опасност, която доведе българския народ до днешното положение, на нова сметка се изпречва на неговия политически хоризонт и че ако народните маси допуснат тая политика да се развие и да стане ръководяща, да се преобърне в действителност, тогав кръжт на българския народ, кръжт на България.

Г. г. народни представители! Аз знам, че за събуждането, за раздвижването на национализма в България е отчасти виновното раздвижването и победоносния ход на турския национализъм. Българския национализъм не е

нищо друго, освен едно сътресение по индукция, по властие. Но, г. г. народни представители, колосални съ различията между условията на живота на турския народ в Мала-Азия и условията на живота тук, в България, грамална е разликата, натрупана, създадена от историята, от географическото положение, от икономическите условия на тия два кжта от земното кжло, и нека не си правим нийко илюзията, че това, което национализмът на Кемал-паша можа да достигне, това същото се явява спасителен път и за българския национализъм; нека не си правим илюзията, че ако турския народ днес можа да бъде обединен, сплотен и вдигнат в една стихия срещу един чуждестранен завоевател, ако господствущите класи в Турция днес можаха по такъв начин да създадат една колосална сила, с помощта на която да изгонят чуждия завоевател, че същото нещо може да бъде позволено и на българския национализъм, и на българската буржоазия. Българския национализъм, национализмът на българската буржоазия фалира, изигра своята рол. Национализмът на българската буржоазия се оказа един калпав мангър, който доведе само до разпокъсването на българския народ, до разрушаването на България. И това, което систематически, последователно, доведе до двете катастрофи, доведе до обезсилването, до обезоръжаването, до разпокъсването на българския народ в миналото, това същото по никакъв начин нема да бъде спасение на българския народ и в бъдещето.

От комунистите: Верно!

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Национализмът на българската буржоазия означава нова война. Аз знам много добре, че днес за война никога не смее да говори, аз знам, че и най-убедения в себе-си, най-ревностния привърженик на националистическата програма ще бъде достатъчно вжздржан да приказва за такава. Но приказките нас не ни важат; важно е съдържанието на една програма, съдържанието на една политика. Е добре, съдържанието на националистическата политика е войната. И как друго-яче ние може да осъществим националното обединение на българския народ по пътя на автономията, освен чрез нови конфликти, освен чрез ново вжоржаване, освен чрез нови войни? Как друго-яче можете да изтржните ние от ржцете на една чужда държава една територия, която тая държава здраво държи в своите ржце? Но вие казвате: ние не я искаме за нас; ние я искаме за нейното собствено население, ние я искаме тя да бъде автономна. Г-да! Дазе ако действително ние бехте привърженици на идеята за автономия, ние по никакъв начин не бихте могли друго-яче да реализирате тая програма, освен пак по пътя на войната. Но аз искам да намеря в живота на българската буржоазия, в нейната история, искам да намеря, казвам, примерите на това самоотвержение, искам да намеря примерите, какдето тя непосредствено заинтересована, непосредствено ръководена само от идеалистическия принцип, би хвърлила народа и би го призовавала на жертви и тя сама би принесла колосални жертви. Автономията е само един етап, и днес, когато се говори за автономия, пак на автономията се гледа като на един етап. Нека днес автономията се постигне, обаче утре, ние ще видим как тая автономия ние ще можем да я унищожим. Ние ще се намерим при нови условия: от една страна ще бждат сърбите, от другата страна гръците, от трета страна българите, от четвърта турците, ние всички, които имаме интерес да завоеваме тая страна, ще видим как ще се разправим. Какъв може да бъде резултатът от това? Резултата ще бъде нова война, и чий като никой от тия държави не би могла, след извършения опит да поеме на своите собствени плещи риска за една война сама срещу своите съперници, то на нова сметка всичките тия държавици, техните господствущи класи ще прибернат пак да дият приятелите в лицето на великите империалистически държави и пак на нова сметка те ще почнат да се групират или да насочват своите погледи един към Англия, други към Франция, трети към други, ако такива заинтересовани сили би съществували тук. И, г. г. народни представители, ще се почне старата, печална, скръбна и позорна история на българската буржоазия, която в течение на 40 години не прави нищо друго освен последователно да залага и продава кръжта и живота на трудящите се маси в България ту на една, ту на друга велика сила. (Ржкоплетка от комунистите). И гермаофилството, и русофилството в България не беше нищо друго, освен залагане военните ресурси, жизнените ресурси на страната, за целите на една чужда завоевателна политика. И когато днес на нова

сметка се повдига въпроса за автономия на тая или сная област, с помощта на чужди заинтересовани сили, в нашата памет, в нашето съзнание не може да не възкръсне пак старата картина на миналите войни. За нас става съвършено ясно — туй е ясно и на народните маси — че тая политика отново ще продаде и ще заложва българския народ на чуждите интереси, ще свърже българския народ на чуждата талига. И в момента, в който ние бихме помислили, че сме постигнали вече нашите заветни идеали, в той момент ние ще се намерим най-близко до пропасти, в която ще бъдем окончателно погребани.

Г. г. народни представители! Автономията на области, които по силата на оръжието попадаха под една или друга власт, не е никакво разрешение на спора за тия области. Автономията на тия области е само нова фаза на националистическите претенции за завоевание на тая прогласена автономия; автономията на областите не е нищо друго, освен в един даден момент победа на националните аспирации на една от заинтересованите и съперничещи нации. Защо е това така? Ами това е така затуй, защото господстващите капиталистически класи на Балканите не могат да се примирят, не могат да се сблизят, не могат да сключат един истински траен съюз, върху който да се изгради бъдещото, всестранното развитие на народите. Капиталистическите класи сж завоевателни класи — това е техната същност — сж класи грабливи, сж класи алчни, които живеят само чрез завоевание и чрез грабеж. В тех поробените народни маси не могат да имат вера, народните маси сж само обект на техните завоевания, на техните грабежи. Г. Стамболийски подметна думите за сближение между балканските народи. Нека се разберем, г. г. народни представители. Какво представлява сближението между балканските народи, което има предвид Г. Стамболийски? Кои сж днес меродавните фактори в отношенията на тия народи? На Балканите има 4—5 династии и всека една от тия династии мисли за своето собствено величие, мисли за разширение на своята власт, мисли за разширение на своята подчинена територия. И ние мислите да се сблизят тия династии, ние мислите да ги примирите! Та ние, г. г. народни представители, имаме за свидетел вековната история на балканските народи. От 20 века насам тия народи, управлявани от монарси, сж само жертва на техните взаимни елби, сж само печална жертва от техните войни. На второ място — това сж господстващите капиталистически буржоазии, това сж господстващите класи, и ние мислите да примирите българската буржоазия с югославянската буржоазия, ромънските чокни с българските капиталисти; ние мислите да сключите един съюз, върху който ще се изгради благоденствието на балканските народи и върху най-противоречивите интереси и взаимно изключващите се интереси на балканските държави! Та ние имаме също така за свидетел историята. Тук, на Балканите, балканските народи, разпокъсвани от своите господстващи класи, не сж правили нищо друго, освен вечно, непрекъснато, взаимно да се избиват, взаимно да се задупават, взаимно да се разсриват. Г. г. народни представители! Пред вашите очи е също и най-пресната история. Ние говорите за сближение на господстващите класи. В името на какво? Кои сж трайните интереси, общите интереси между господстващите класи на Балканите и съществуват ли такива? И ако съществуват такива, как ще обясните такива очевидни факти? Ние се съюзихме за един момент с буржоазията в Югославия и Гърция за бой срещу турците, за разгромяване на Турция. Шест месеца след това, победителите на Балканите се улавят за косите, за да поделят плячката, която сж изтръгнали от ръцете на развита Турция. Година след това, варварите, които ние обвихме за изчадия на ада, за които нема место в средата на цивилизованите народи, се преобръщат на наши съкровени близки приятели, свързани с историята, с културата и с кръгосване оръжието си с тех, отиваме да се бием, да се сриваме против вчерашните наши съюзници.

Г. г. народни представители! Гръцката и сръбската буржоазии воюваха против нас в 1913 г., воюваха против нас в 1915—1918 г., обаче, днес ние констатираме факта, че между буржоазията в тия две страни вече се развиват конфликти и противоречия и спо вчерашния съюзник на гръцката и сръбската буржоазия, които използваха господството на гръцкия народ през време на войната, днес да предявяват претенции за излаз на Бяло-море — Солун. Явно е, г. г. народни представители, че между капиталистическите класи не може да съществува сближение и съюз, върху който да се изгради обединението и благоденствието на народите. (Ръкопляскане от комунистиче)

тите) Съюзите на господстващите класи сж съюзи разбойнически, сж само съюзи за завоевания, за плячки, съюзи, които свършват неминуемо с разгром, който носи разорение, който носи робство за народите. И ето защо ние казваме: идеята за сближение на балканските буржоазии и за изграждане на балкански съюз върху сближение и обединение на господстващите класи на Балканите е една утопична идея, заедно с това една пакосна идея, една идея, която може само да даде кредит на господстващите класи, да им даде възможност да засленят отново народните маси и по пътя на това заслепение нанова сметка да изиграят своето юднско хоро, което ще свърши на нова сметка с грабежи и с разпокъсване на Балканите.

Кой е пътя? През времето, или при избухването на великата руска революция биде хвърлен лозунг — право на самоопределение на народите. Очевидно е, право на самоопределение трябва да получат и балканските народи. Но, г. г. народни представители, ние искаме да намерим формите или начините, по които ще се упражнява това право, държавната форма, в която ще бъде възможно народите да се самоопределят, да се обединят. Ние, тесните социалисти в България, от както съществуваме като политическа партия и до ден днешен поддържаме, подкрепяме правото на самоопределение на балканските народи, ние поддържаме правото на всеки балкански народ; ние поддържаме правото на обединение на българското племе тжй, както поддържаме правото на обединение и на сръбското племе, и на гръцкото племе, и на ромънското племе, но именно затуй, защото ние действително искаме да обезпечим правата и свободата на балканските народи, точно затова, ние се борим против разпокъсването, против оцеляването и на останалите съседни нам народи. Именно защото ние се борим за свободата на българското племе в Македония, в Тракия и в Добруджа, по същите причини ние се борим, ние устояваме в името на свободата на тези български малцинства, идеята за свободата, за обединение на сръбското, гръцкото и ромънското племе.

Г. г. народни представители! Нека след опита на миналото, който е тжй жесток, не допуснем в това отношение никакво съмнение. Ние нема да изградим нашето обединение, ако искаме да го поставим по пътя на разпокъсването, на завоеванията или на поробането на нашите съседни или на части от нашите съседни.

Но, г. г. народни представители, аз отивам до-пататък и казвам: свободата и независимостта на балканските народи фактически тук се застрашават и се узурпират не само от господстващите класи на Балканите, които чрез завоевателни войни разпокъсват и подчиняват чужди народи и заграват чужди територии, но още и от завоевателната политика на великите империалистични държави. Балканските народи, както и Балканите изобщо, сж обект на завоевание на великите империалисти. Нима има нужда да се доказва таз мисъл? Балканската война, още по вече всемирната война, показаха истинските намерения на великите народи, на великите империалистични държави. Те дойдоха на Балканите и премо, и козвено, и военно, и икономически; те завоюваха Балканите икономически и се стремят постепенно да турнат ръка и политически на балканските народи. Опасността е колосална и тази опасност е не само опасност за българския народ, който днес е стегнат в железните клещи на един международен договор, какъвто е договора за мир в Нийои, но тази опасност е еднакво голема и за всички останали балкански народи. Тази опасност съществува и за ромънския народ, тя съществува и за юго-славянския народ. Е добре, тази обща опасност от общите врагове налага обединението на народите на Балканите в защита на техната свобода и независимост.

Е, добре, изхождайки от тези две положения, които аз току-що изложих на кратко пред вас, нашата партия, в съгласие с комунистическите партии във всички съседни страни, е изработила програма за осъществяването на националното обединение на балканските народи, програма за устояване на техната свобода и независимост. Тази програма е: Балканска федеративна съветска република. И действително, г-да, народите на Балканите немаат и що да делат по между си. Работническите и селските маси на Балканите нема, какво да вземат едни от други. Тези маси, които сж обект само на грабежи, на завоюване и на робство, тези маси, които плячат всички масрафи, които монасят всички жертви на големите войни, които сж наситени от войните, които сж наситени от конфликти, от завоевания, от разчакания, тези народи могат само да питат известно стремление към светост и

към обединение. Ако би могло днес да се даде думата на всички балкански народи, на народните маси, ако би могло да се даде възможност на тези народни маси да изразят своята воля, няма никакво съмнение, че всекаквато идея за война на Балканите би окончателно изчезнала. Но, г. г. народни представители, ние знаем, че трудящите се маси на Балканите нямат думата непосредствено. От тяхно име поговарят други — техните класови врагове, управляващите класи на Балканите. С техните съюзници разполагат също тези управляващи класи. Тогаз работата е ясна. И ние казваме, че народните маси ще обезпечат своето единство, те ще се обединят и национално, и икономически, и културно само тогава, когато те изтържат властта, изрждат на диктаторите, на господстващите класи, и само тогава, когато те станат господари на своята земя, на своя труд, на своята история. (Ръкоплескане от комунистите)

С. Златев (з): Както в България.

В. Коларов (к): Да, трябва да стане и в България, и в другите страни. Това е един процес, който става, и нивоя сила не ще бъде в състояние да го спре. Никакво съмнение няма, че народите, след тежкия опит на миналото, след туй съзнание, което постепенно добиха и продължават да добиват, вярват по този път и няма да позволят по-нататък на господстващите класи да разполагат с техния живот и с техното бъдеще.

Г. г. народни представители! Преди малко аз говорих за необходимостта, в която се намират националистическите партии да приобеднат към съдействието на чуждите завоеватели, на разните империалистически групировки, и под предлог, че използват конфликтите на международно-политическите държави, те претендират да осъществят националните идеали на българския народ, а фактически принасят в жертва най-живните интереси на българския народ. Но аз трябва веднага да прибавя, че днес, след великата руска революция, която е първата революция на трудящите се маси, първата революция, която смъкна от властта всички експлоататорски класи и постави на властта непосредствено самите градски и селски трудящи се маси, работниците и селяните, днес ние сме в правото да констатираме един исторически факт: на историческата арена в средата на обществения на народите се явява една интернационална сила, която за първи път в историята не може да спитае, да храни завоевателни намерения по отношение на народните маси от другите страни; за първи път се явява една сила, която в международната си политика може само да въздействува по пътя на освобождението на поробените маси, по пътя на подпомагането в борбата на угнетените и поробени народи срещу техните чуждестранни победители. Тази сила — това е великата руска работническо-селска съветска република.

От комунистите: Да живее! (Ръкоплескане)

С. Коев (з): Ще има много да чакаме.

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Днес, когато тук се поставят за разрешение проблеми, които дълго време се разтравявали балканския хоризонт, днес, когато се поставя за разрешение тракийския въпрос, за източна и западна Тракия, въпроса за Дарданелите, т. е. ключа на Балканите, днес, следователно, когато ще се разрешава един въпрос, който засега интересите и на българското племе — защото българи живеят също така в Тракия, и в източна, и в западна, защото и българския народ е заинтересован, и българския народ иска да има икономическо бъдеще, иска да има възможност за икономическо и политическо развитие — в тоя момент всички велики завоеватели хищници, към които българската буржоазия винаги е апелирала, на които тя се е облежала, в които тя е виждала своите покровители, своята надежда, те днес пренебрегват абсолютно интереса на българския народ — българския народ за тях не съществува, българския народ за тях е труп, той е обезоръжен, той роля не може да играе. В конфликтите и в борбата между капиталистическите сили, г. г. народни представители, играе роля само оня, който е силен, само оня, който притежава оръжие и който може да извади на бойното поле своя меч, за да подкрепи своето право. Само по себе си правото няма никаква стойност. Бъдещето на народа, неговото икономическо развитие не играе само по себе си никаква роля, ако то не е подкрепено с аргумента на силата, на въоръжената сила. И защото българския народ днес е обезоръжен и повален на земята, затова и на конференция не го викат тогава, когато ще се разрешава съдбата на балканските народи или на една балканска провинция, с която и българския народ е тесно свързан.

Г. г. народни представители! Един единствен народ, една единствена държава издигна също така въпрос за защитата правата на българския народ — това е съветската република. Съветската република първа от великите сили заяви, че при разрешението на въпросите, които засегат близкия изток, Балканския полуостров, трябва да бъдат чути и изслушани всички непосредствено заинтересовани сили и народи. Името на България беше изрично поменато; съветска Русия заяви, че и България трябва да участвува наред с останалите народи в конференцията, на която ще се разискват въпросите на Балканския полуостров.

Председателстващ Г. Марков: Моля, г. Коларов.

Г. г. народни представители! Часът е осем.

Министър д-р Р. Даскалов: Да се продължи заседанието до изчерпване на въпроса.

Председателстващ Г. Марков: Г. министъра на вътрешните работи предлагам да се продължи заседанието до свършване на въпроса.

К. Пастухов (с): Моля, дайте ми думата по този въпрос.

Председателстващ Г. Марков: Които приемат предложението на г. министъра на вътрешните работи, моля, да вдигнат ръка. Министърство, Събранието приема. Моля, продължете, г. Коларов.

К. Пастухов (с): Или ще искате да говорим по въпроса за външната политика, или ще искате в тъмно да го претупате.

Председателстващ Г. Марков: Никакво тъмно, г. Пастухов.

К. Пастухов (с): Няма нито министър-председателя, нито доспазвично депутати. Какъв смисъл има да се говори тогава? Кам ви министър-председателя?

Председателстващ Г. Марков: Продължете, г. Коларов.

От центъра: Как така „продължете“?

П. Каратодоров (р): За първи път министър-председателя допусна дебати. Недейте обезличава тоя толкова важен въпрос.

К. Пастухов (с): Ние, г. председателю, защото не можем да изволюваме нищо, затуй апелираме към Вас. Ако ще го правите, правете го както трябва. А ако ще го правите както по-рано: да обявите, че министър-председателя ще говори, той да говори, да си вземе шапката и да си отиде, след туй няма нужда никой да говори. Това е.

Председателстващ Г. Марков: Моля, седнете на местото си!

Министър д-р Р. Даскалов: Нали сте за осемчасова работа, г. Пастухов? Работили сме 4 часа, ще работим още 4 часа.

П. Каратодоров (р): Недейте се подиграва по този начин, г. министре.

Д. Нейков (с): Нека се вдигне заседанието. Има още 4—5 души да поговарят.

Председателстващ Г. Марков: Въпросът е решен вече.

К. Пастухов (с): Тогава ще напуснем заседанието. Това е една комедия!

Министър д-р Р. Даскалов: Свободни сте, г. Пастухов, никой не ви държи насила тук.

К. Пастухов (с): Г. председателю! Няма да Ви отхвърлим законопроекта, защото няма такъв. Няма да вземем са-

мо нашата дума. Ако обичате, ще чуете и нашата дума, но иначе ще бъде една комедия, която няма да ни преръча пред тия, пред които вие искате да отправите думите, изложението на министър-председателя. И ако България трябва да се възползва от нещо, дайте ни по в светлина.

Некой от земеделците: Вие знаете само трески да делате.

К. Пастухов (с): Тъй като и в треските има нещо, което ще бъде полезно за всички, които разбират.

Председателстващ Г. Марков: Моля, има вече решение да се продължи заседанието. Седнете на местото си!

К. Пастухов (с): Какво решение има?

Председателстващ Г. Марков: Продължете, г. Коларов.

К. Пастухов (с): Аз протестирам против този начин на процедуране! Повикайте министър-председателя да чуе разискванията по външната политика!

Председателстващ Г. Марков: Седнете на местото си!

К. Пастухов (с): Какво е това? Това или е Парламент, или не! Министър-председателя си каза думата, взема си напката и си отиде!

Председателстващ Г. Марков: Още сме в началото на сесията и се уморихте; имахме и ваканция.

Моля, г. Коларов, продължете.

Н. Пждарев (д): Г. министър-председателя не иска да чуе опозицията.

Д-р А. Гиргинов (д): Защо да не ни дадете възможност да говорим по външната политика? Във ваш интерес е да чуете нашата дума.

К. Пастухов (с): Протестираме защото министър-председателя не присъствува!

Председателстващ Г. Марков: Моля, г. Пастухов, не майте думата!

К. Пастухов (с): За протест всекога се има думата!

Председателстващ Г. Марков: Продължавайте, г. Коларов.

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Аз трябва да изтъкна пред вас факта, . . .

К. Пастухов (с): (Към някои земеделци, които излизат от залата) Видите ли? Един по един ще се измъкнете.

Председателстващ Г. Марков: То се знае кой се измъква рано.

Д. Нейков (с): Важно е, че министрите ги няма на местото им.

П. Каратодоров (р): Недейте обезличава по такъв начин една такава важна декларация.

Председателстващ Г. Марков: По този въпрос не може да се говори вече, защото има решение да се продължат дебатите.

П. Каратодоров (р): Решението си е решение, но ние молим г. министра да се съгласи.

Н. Пждарев (д): Това значи, че правителството не иска да чуе опозицията.

Председателстващ Г. Марков: Моля, г-да, не пререквайте, защото това е за сметка на времето на г. Коларов.

В. Коларов (к): Аз протестирам! Това не може да бъде за сметка на моето време. То е за сметка на Вашето време: Вие спорите с депутатите.

Председателстващ Г. Марков: Моля, г. Коларов, има решение на Камарата заседанието да продължи до изчерпването на въпроса. Заседанието продължава и Вие имате думата да продължите.

С. Манов (к): Въдворете тогава ред в Собранието.

К. Пастухов (с): Протестираме и напускаме! (Излизат от залата народните представители от социалистическата и национал-либералната група и тия от опозиционния блок)

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Аз трябва да констатирам един факт, и той е следният.

Министър П. Янев: (Към излизащите) И това не ви спявя от отговорност.

С. Манов (к): Широките социалисти водят целия черен блок навън!

Министър д-р Р. Даскалов: Целия черен блок си отива.

Министър П. Янев: Каква дума ще кажат? Техните дела сж достатъчни.

Министър д-р Р. Даскалов: Пастухов поведе със себе си черния блок. Той е вече негов водач.

П. Каратодоров (р): Водач! Това не е важно; важното е, че искате да претупате дебатите.

С. Манов (к): Пастухов вече носи знамето на черния блок.

Министър д-р Р. Даскалов: Аз твърдя, че той ви е водач.

Министър П. Янев: Пастухов ви откри дебатите по референдума и ще ги открие по много други работи.

К. Пастухов (с): Той (Сочи В. Коларова на излизане) ще ви открие дебатите.

П. Каратодоров (р): (Към министър д-р Р. Даскалов) Не е важно това, но важно е, че министър-председателя не требаше да постъпи така. Изглежда, че г. Райко Даскалов не дава никакво значение на това, което казва опозицията. Не трябва да понижавате по такъв начин декларацията на вашия министър-председател.

Председателстващ Г. Марков: (Звъни) Моля, продължавайте, г. Коларов.

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Аз констатирам тук, в Народното събрание, следния факт. Когато руското съветско правителство отправи своята забележителна нота, с която прогласи правото изключително на заинтересованите източни народи, балкански народи да разрешават въпросите, които засегат техната територия, техните съдбини, българската патриотическа буржоазия не обели нито зкъ. Българската буржоазия, старите буржоазни партии, които винаги сж се вселушвали в най-малките подшушвания и интриги, като идват от страна на великите империалистически държави, които носят завоевателна политика на Балканите, жертва на която полтика сме ние, балканските народи, сжщите тези партии днес мълчат; не обеляват нито зкъ, затуй, защото истинската защита на интересите на балканските народи произхожда от една власт, която не е властта на капитала, а която е властта на трудящите се маси. (Ръкопляскане от комунистите) Българската националистическа буржоазия жертвува пред своите егоистични класови интереси общонародните интереси на българския народ. Не е за първи път това; това е в естеството на нейната политика. Ние отиваме по-нататък и казваме: Г. г. народни представители! Тогава, когато българската буржоазия ще има да избира между чуждото завоевание и между работническо-селската власт, тя ще се подчини на чуждата власт, за да смаже работническо-селската власт.

От комунистите: Верно! (Ръкопляскане)

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Съветската власт представлява днес един покровител за народните

маси и не от името на некакви си идейни побуждения, идеалистически побуждения. Руската съветска власт по своите интереси, по интересите, които тя представлява, е солидарна с интересите на трудящите се маси на Балканите. И в своето международно излизане, в своята международна акция тя никога не е пакостила на интересите на трудящите се маси в чуждите народи; тя може да им бъде само полезна в техната борба срещу техните потисници и завоеватели (Ръкоплескане от комунистите)

Г. г. народни представители! По отношение на съветското правителство, българската буржоазия от първия ден до ден днешен води една политика на клевета, на смъртна ненавист.

Е. Марковски (к): На провокация.

В. Коларов (к): Израз на тази политика беше Врангеловата история. И аз тук трябва да подчертая, че и дружбашкото правителство плати данъка си на смъртната политика на ненавист по отношение на съветската власт. (Некой от комунистите ръкоплеска) Г. Стамболийски днес са пръв път излезе да заяви, че той е бил принуден да приеме чуждите генерали, контрареволуционни щабове, с техната армия в нашата страна.

Министър д-р Р. Даскалов: Заявявали сме го и друг път.

Г. Колев (з): Вие за пръв път го чувате.

В. Коларов (к): Пръв път го заявявате тук.

Г. г. народни представители! Никога българското правителство, в епохата, когато тоя съзаклятически план се кроеше и се осъществяваше, не излезе пред народните маси да каже: аз искам да защитя вашата свобода, вашата независимост от чуждите поселателства, но ето една чужда власт, нашите победители ме заставят да дам гостоприемство на един войски, на една организация, която в своите по-нататъшни действия може да бъде опасна за твоята собствена свобода. Никога вие не предупредихте българския народ. Напротив, вие участвувахте в заблудата спремо българския народ. Вие, г-да, от тази страна, заявявахте непрекъснато на нашите запитвания, интервюации, протести и предупреждения, че в България няма войски, че ние в България сме приели бежанци, това са мърни, кротки граждани, които са неспособни никому никакво зло да причинят.

Министър д-р Р. Даскалов: За такива ги приехме.

В. Коларов (к): Аз ви питам: наивни ли бехте или бехте съучастници в тези планове? Едно от двете! Най-малко вие бехте наивни — вие бехте непредвидливи и по този начин допуснахте да се разрази в нашата страна една страшна опасност. . . .

Министър д-р Р. Даскалов: Ние приехме бежанци.

В. Коларов (к): . . . която можеше да коштува на народните маси една война за сметка на техната независимост.

Министър д-р Р. Даскалов: Обаче, тези бежанци направиха съюз с блока и искаха да комплотираат срещу България.

В. Коларов (к): Г. г. народни представители! Требва да подчертая също така, че под влиянието на големото народно движение, което — ние сме горди да го кажем — се създаде по политика, по апела, по предосторожението, което Комунистическата партия направи веред народните маси (Ръкоплескане от комунистите), благодарение на това силно народно движение, българското правителство беше принудено да се изгрене, да бие отбой и да вземе известни мерки, макар и половинчатни мерки, за предотвратяване на страшната опасност, която се беше надвесила над нашата страна.

Но, г-да, Врангеловите щабове в България не са ликвидирали.

Некой от комунистите: Те продължават.

В. Коларов (к): Врангеловите часци и сега още съществуват в България. Отслабнали са, много са отслабнали, значително са отслабнали, обаче, като часци, които в даден момент биха могли да бъдат използвани за целта контрареволуционни, за цели съзаклятически, тези ца-

bove още продължават да съществуват у нас. И ние казваме на българското правителство: г. г. министри и г. г. управници, достатъчно време имайте окончателно да парализирате каквато и да е опасност от страна на контрареволуционните Врангелови щабове. Стига сте ги търпели, стига сте допуснали да съзаклятичат в България, стига сте им давали възможност и излагали на съблазън българската отслабнала буржоазия, да се ласкае с надеждата, че в тях ще може да намери свои съюзници за извършване на преврат в нашата страна.

Председателстваващ Г. Марков: Заклучете!

Д-р Н. Сакаров (к): Сега в Горна-Джумая възстановяват училището на Врангела.

Министър д-р Р. Даскалов: Сега не са опасни.

В. Коларов (к): Г-да! Г. министър-председателя говори за репарациония ни дълг, за Нийския договор; г. министър-председателя заявява, че Нийския договор едва ли днес не е една благодат за нас.

Некой от комунистите: Едва ли не бил благодат!

В. Коларов (к): Той намира, въпреки всички тежки клаузи, които ние ще изпълним — той заяви готовността на българския народ да ги изпълнява — че Нийския договор съдържа клаузи, които пак гарантират правата на българския народ и той иска изпълнението на Нийския договор. Г. г. народни представители! Защо ще си правим нише износии? Нийския договор не е нищо друго, освен вериги, с които е окован българския народ и трудящите се маси в България. В един такъв договор, който превърща в робство народните маси, един такъв договор, който е предназначен да насмуче и кръвта, и потта, и всичката творческа енергия на народните маси, в един такъв договор българското правителство претендира да намира едно спасение в даден момент, една опорна точка на своята политика! Г. г. народни представители! Договора в Нийи трябва да получим съдбата на договора в Севър; договора в Севър се развил в съпротивата на турския народ, който имаше сили, имаше и територия и притесняваше цел ред благоприятни условия, за да нанесе първия пробив, първия брех в тази империалистическа скала, който беше поставена да смаже победените народи. Но нека не се заблуждаваме, нека не си правим илюзии. Договора на Нийи трябва да получи същата съдба; договора във Версайл и всички останали договори трябва да получат същата съдба. Е добре, ние трябва да кажем на българския народ: разкъсване на веригите, в които са оковани народните маси, ние трябва да кажем на народните маси, че оковани във вериги те не могат да намерят свобода за действие, те не могат да намерят средства за защита на своите си жизнени интереси.

Председателстваващ Г. Марков: (Звъни) Завършете, моля!

В. Коларов (к): Но как ще разбием тези окови? Г. г. народни представители! Оковите няма да се разбият сами по себе си. Г. Стамболийски говори за ръжда. Докато ръждясат оковите, може да изгният нашите кости.

Д-р Н. Сакаров (к): Да, да.

В. Коларов (к): Народните маси трябва да поведат и те водят борба за разбиване на тези окови. На народните маси трябва да се хвърли лозунга на борбата срещу оковите на робството. Но борбата на трудящите се маси в България, за да може да се увеличи с успех, не бива и не може да остане изолирана, защото Нийския договор е само една халка от една потисническа и робска система; Нийския договор е един частен израз на политиката на прабег и на робство, която капиталистическите държави днес водят по отношение на целия свят. Борбата срещу Нийския договор, господа, не е нищо друго освен борба срещу империализма и капитализма. И горко се мами онзи политик, който си въобразява, че той може да разбие един мирен договор — Нийския договор или договора във Версайл — когато той води борбата само против капитализма и империализма в лицето на чуждите завоеватели и капиталистически класи. Борбата срещу тѝ наречените мирови разбойнически договори е една борба, която може да бъде успешна само като борба срещу системата на капитализма и империализма.

(Ръкоплексане от комунистите) Ако ние си въображаваме, че в тази борба можем да ангажираме и българската буржоазия, ако германският пролетариат си въображава, че в тази борба може да ангажира и германската буржоазия, да ангажираме в тази борба виновниците със своята политика за поразение и за катастрофи и за тези договори, борбата няма да даде никакъв резултат. Кардиналните класи, специално днешната германска капиталистическа класа, г. г. народни представители, е заинтересована отчасти от поддържането на икономическата криза в Германия. Германската капиталистическа класа днес се съюзява със своите победители, германските капиталисти в лицето на Стинес, днес сключват договори за грабеж с френските капиталисти в лицето на Любенсак, и с английските капиталисти. Това е капиталистическата класа от всички страни, победители и победени, които се организират в един колосален тръст, за да могат да грабят, да смучат живота, кръвта на народните маси.

Председателстващ Г. Марков: Заклучете, г. Коларов!

В. Коларов (к): Съвръшвам. Още един въпрос имам. — Германският народ ще може да се отърси от оковите на мирните разбойнически договори, когато поведе борба изобщо против капиталистическата и империалистическата система, която днес господства във всички капиталистически страни.

Г. г. народни представители! Г. Стамболийски спомена за Лигата на народите и в нея вижда един залог за бъдещия мир между народите и един залог за успеха на бъдещото развитие на народите. Е добре, но нашето схващане това е едно дълбоко заблуждение, това е една опасна илюзия и утопия. Що е Лигата на народите? Тя се нарича Лига на народите, а тя не е нищо друго, освен лига на капиталистите и империалистите.

С. Манов (к): Верно.

В. Коларов (к): Каква е задачата на Лигата на народите, която е основана по силата на Версайския договор? Версайския договор е един договор, сключен от международните разбойници за ограбване на победените народи (Ръкоплексане от комунистите), предвиден под името Лига на народите, той е един съюз, едно съгласие между капиталистическите класи за осигуряване изпълнението на дяло на сключите тези разбойнически договори, това не е нищо друго освен едно взаимно поръчителство, взаимна гаранция за изпълнението на вържавите и разбойнически договори.

(Председателското място заема отново председателя)

И аз се питам, как може да се възлагат надеждите на народните маси върху един орган, който не е нищо друго освен аргумента за завоевание, за робство на народните маси тогава, когато последните имат всички интерес да разпокъшат този договор и да извоюват своята свобода. Именно тук е местото — и това е последната точка, която аз засега — да кажа две думи, за да противопоставя на Лигата на народите истинския съюз на народните маси, на поробените народни маси: Това е Третият интернационал! (Ръкоплексане от комунистите). Г. г. народни представители! Аз зная, че Третият интернационал възбужда днес в редовете на господстващите класи неприязнени чувства, възбужда презрение; всичко това е само израз на тяхното безпокойство от великото революционно историческо значение, което има този интернационал. Третият интернационал е съюз на поробените, е съюз на трудящите се градски и селски маси от целия свет. (Ръкоплексане от комунистите) Г. г. народни представители! Ако е определено, щото бъдещето на света да мине в ръцете на человете трудяща се част; ако господаря на света трябва да бъдат работническите и селски маси от целия свет, никакво съмнение нема, че Третият интернационал, който обединява борбите, усиления, програмата на трудящите се маси от целия свет, е най-великата форма на народен съюз, в която е повикано да се изрази бъдещето сътрудничество на народите от целия мир.

От комунистите: Верно! (Ръкоплексане)

Председателя: (Звъни) Завършете, г. Коларов.

В. Коларов (к): Завършвам.

С. Манов (к): 15 минути отнеха на нашия другар-оратор.

В. Коларов (к): Лигата на народите е разрешила цел ред въпроси! Какви въпроси е разрешила тя? Г. Стамболийски ни каза: „Определила границите на Албания“. Границите на Албания бидоха определени в Лондонската конференция в 13 година, бидоха определени не благодарение на Лигата на народите, но благодарение сключването на господстващите капиталистически класи в оня момент. — Лигата на народите разрешила въпроса за спорната област Горна Силезия! — Г. г. народни представители! Лигата на народите не е направила друго нищо, освен да санкционира, да извади на показ тайните сключвания, което Лойд Джордж, т. е. английските империалисти сключиха с французските империалисти и което за Лойд Джордж беше неудобно да обяви публично, защото беше заем известни позиции. Какво друго велико дело е извършила Лигата на народите? Лигата на народите не е разрешила въпроса за Вилма — спора между Литва и Полша; не е разрешила този спор затуй, защото силите — действителните сили, въоръжените сили — които единствено могат да разрешат този въпрос, още не са намерили модус да се развият, да дойдат до един определен резултат. Тогаз, когато стане ясно, че Полша ще надделее, като се смаяне окончателно Литва и ще тури ръка на тази територия; когато намери Полша възможност да обезбеди всичките онези велики сили, които днес също така имат думата по разрешението на този международен спорен въпрос, тогаз той ще бъде разрешен, и ще бъде разрешен точно тъй, както диктуват интересите на ония, които днес запovedват в света. — Балканския въпрос нема да бъде разрешен от Лигата на народите; въпроса за малцинствата нема да бъде разрешен от Лигата на народите. Въпроса за клаузата относно малцинствата е въпрос, г. г. народни представители, вписан в мирните договори — в Севрския, в Нийонския, а също така и Трианонския — не за да се защитят интересите на малцинствата; той е вписан вътре, за да добият великите сили една позиция за борба, за влияние, за намеса във вътрешното управление на малките народи, които са подчинени на тях договори. Народните маси, робски експлоатирани маси, не могат да очакват свободата си, подобрение на своето положение от своите завоеватели, от своите грабители и лисицизи. Народните маси тук, на Балканите — специално българския народ, подчинен, окървавен, разбит, изтощен — не могат да намерят, г. г. народни представители, покровителство и защита в никоя част от международната капиталистическа класа. Българския народ може в даден момент да намери платонически съчувствия, той може да слуша интриги, той може да види подмитвания от една или друга посока, но всичко това нема да бъде нищо друго, освен един израз на завоевателни възжелания на заинтересованите един или други капиталистически групи.

Председателя: (Звъни)

В. Коларов (к): Българския трудящ се, робски, подчинен народ може да намери и ще намери подкрепа само в своите братя по съдба, в своите братя по положение. У трудящите се робски маси в другите страни.

От комунистите: Верно!

В. Коларов (к): И за туй днес, когато тук българския народ трябва да води борба и е принуден да разбива оковите, които не му дават възможност да диша, които го оскъждат на глад, изразждане, робство, той трябва да подаде братската си ръка на работническите и селски маси, както в съседните страни на Балканите, така също и в останалите страни на Европа; той трябва на първо място да се оприе в своята борба на великия и свободен работнически и селски руски народ затуй, защото руския народ, борейки се в защита на своята свобода, в защита на своите интереси срещу империализма, има пълната свобода и пълната възможност заедно с това да помогне за облекчаване положението на подчинените робски народи.

Председателя: (Продължително звъни)

В. Коларов (к): Аз съвръшвам, г. г. народни представители, и казвам: борбата на Балканите против мирните договори, против тежките и убийствени репарации днес е на дневен ред — никой не може да я отбегне. Но на тази борба трябва да бъде погледнато в една историческа

перспектива, да бъде погледнато от гледището на бъдещото развитие на силите, които днес се зараждат, на новите сили, които днес все повече и повече нагизват в международните отношения. Тия нови сили — това е новата демокрация, това е работническата и селска демокрация. Тия нови сили, г. г. народни представители, немаат нищо общо със старите, овехтелите господстващи класи и техните партии. Тия нови сили се повдигат в борба срещу старите партии, срещу господстващите класи.

Председателя: (Звъни)

В. Коларов (к): И оня, който, макар и с една си крак, тъй както днес земеделското правителство, стои в областта на капиталистическите интереси, на капиталистическия обществен строй, той по никакъв начин не потиква борбата на народните маси за освобождение, за разбиване оковите, които днес обвързват народа и го държат в робство и притеснение. И затуй ние казваме: само Коммунистическата партия е, която води открито борбата и която привлича както градските работници, така също и селските угнетени трудящи се маси; Коммунистическата партия днес е единственият сериозен революционен фактор, който все повече и повече добива надмощие и под чиято водителство ще се разбият оковите, турени чрез мирните договори; чрез нея ще се свободят окончателно трудящите се маси от робството и експлоатацията, на която те днес са подложени. (Продължителни ржкоплекания от комунистическата парламентарна група)

Председателя: Има думата народния представител г. д-р Александър Гиргинов.

Обявват се: Нема го.

В. Мулетаров (к): Сега Гиргинов е шеф на блока.

Некой от земеделците: Всички блокари, заедно със социалистите ги няма. Гиргинов ги изведе. (Глъчката)

Председателя: Има думата народния представител г. Ангел Прозков Кундалев.

А. Кундалев (з): (От трибуната) Г. г. народни представители! Вземам думата не за да ви препоръчам онази възпана политика, за която ви говори г. министър-председателя, която е политика на правителството и която политика — със смелост можем да кажем — е политика на българския народ, ако не на целия български народ, то на големото мнозинство от него. Тази политика, за която той ви говори, тя не е политика на земеделското правителство откогато то е на власт; тя не е политика откогато Земледелския съюз като опозиция почна да дава своя група в Народното събрание; тя е политика на зрелия български селски земеделски народ още от появяването на Земледелския съюз в България. Защо избегаха тези, които седят в центъра? Те избегаха не само затуй, че нема тук кой да ги слуша, като говорят, ами и защото нема какво да противопоставят на основа, което тук се кава. Некои славоблбиви, каквито са Пастухов, Джидрев и други, често пъти, пом нема горе слушатели, те им се ще да говорят, защото искат поне в момента, когато говорят, дано създадат некой ефект. Това е скитото както при некой смъртник, който ритва когато умира — той ритва, но това не значи, че може да оживее.

Какво ще кажат господата? Представете си, че тук сега са народняците и техния водач народняк — който и да бъде той — излезе на трибуната да говори за или против. Да говори „за“, това по никой начин нема да го направи. Защо? Не защото не одобрява сегашната политика, като противна за България, за нейния народ и интереси, а защото е опозиционер, защото е народняк, защото, пом се съгласи през време на опозиция с едно предложение, с едно решение, с един закон, ако щете с един само член от некой закон, а още повече с възпана политика, той мисли, че се унищожава. Ама мислите ли, че народняците не си спомнят кога каква възпана политика са водили — каква политика са водили, когато са били в опозиция, и каква водят, когато са били на власт? И мислите ли, че това не е станало достойние на българския народ и още повече на г. г. народните представители, между които има некои, които от 10—15—20—30 години винаги са имали честта да бъдат народни представители? То е известно, но те с всички си тепервозлук понекога излизат да говорят, защото трябва да живеят, да съществуват като поли-

тическа партия. Онеи ден, когато министър-председателя казал: „Автономия искаме не само на западна Тракия, но и на източна Тракия, даже и на цела Тракия“, те ни упрекваха и един по един, кой пред кого може, се изреждаха, се доближаваха до нас, народните представители от болшинството, да ни питат, а на мене, като ме сметат за голем политик, най-близък до министрите, и за дипломат (Смех), казват: „Г. Прозков! Къде Ви остана възпана политика, с Кемала? Ами че биваше ли в този момент да казвате, че искате източна Тракия да бъде автономна?“ И това го говори цариградския дипломат — Колушев ли беше, кой беше. „А бе, казва, тукмо когато турците идват до Марица, вие казвате: „Източна Тракия автономна да бъде“. Скъпия този Колушев и до него онеи с оскържана глава — Урумов ли беше (Смех), недейте мисли, че само косми нема на главата си, той нищо нема в нея — идват и ми казват: „Искате източна Тракия автономна в този момент, когато турците са силни и са до Марица! Недейте забравя, че те ще диктуват мира.“ Аз им отговорих: „Вие ли сте, които сметате да водите приятелство с Турция? Сега ли? Ами по-рано какви бехте? Не бехте ли вие, които ходихте да крадцавате Ахмед на Митю?“

Министър д-р Р. Даскалов: Хасан на Асен.

А. Кундалев (з): Помадите сухи ги бржнехте и казвахте: „Щом е Ахмед, значи в миналото е бил Митю, Димитър“, Хасан на Асен крадцаваште и т. н. На втория ден Ахмед, крадцен на Димитър, си забравил името; отива при фелдфебела, некой цанковист или народняк — коркорбаши, които ходеха на фронта след войниците, да обират — и питат забравилия името си: „Имате ли в двора некое дърво?“ — „Имаме кавак“. — „На, Кавак ще те крадчим, за да не си забравил името“. (Смех) Скъпите тези, които мислеха за турското население, за помадите, че щом като ги превърнат от Ахмед на Митю, на Кавак или на Джеб, те нема да си забравят имената, сега казват: „С Кемала трябва да бъдем искрени приятели, за да не подозре той нищо у нас, защото е пред нас!“ А миналата година, когато аз от любезителство поисках да отида в Цариград и от Цариград в Ангора, пак същите тези тук, с изключение само на комунистите — не знам защо и те не писаха, сигурно мислеха, че като отивам в Ангора, там има болшевикизъм, там има комунисти, все приятелство може да стане и в техната багча ще влезе вода, но не ги огре, защото видеха какъв болшевик е Кемал — та, казвам, всички тези, без комунистите, искаха и при Стамболийски и при другите министри едва-ли не да създадат такова настроение, че да стане въпрос в групата, даже за моето изключване. Дотам я беха докарали, че даже некои напипа другари, за съжаление, се беха увлекли от тези техни интриги и писания във вестниците. И изявления се даваха, и не знам какви работи ставаха, във всеки случай тези от центъра писаха във вестниците: „Прозков в Ангора — отиде накъде? Ние виждаме, че има несъгласие, нехармония между французи и англичани, но вие знаете ли, че англичаните ще победят? Кога англичаните са губили във възпана политика? А те поддържат Гърция. Вина ли да сте толкова глупави да се повлечете по акъла на французите?“ Сяберете им вестниците и това ще го намерите там. Вржнат се тук. „Какво виде, какво чу?“ Аз им казах: който нема куража и иска да види и да чуе, нека отиде там, за да види и чуе; аз какво чух и видех, ще го кажа когато му дойде реда и където трябва да се каже. Не се мина много време и виждате сега да казват, че пак трябва да вземем страната на турците. Ами нали казвате, че французите и италианците били поддържали Кемала, англичаните пък поддържали гърците? Коя политика е победила? Казват: „Французите победиха сега по източния въпрос“. А по-рано те казваха да вържем напната колосница за английската. А нашата кола е хем малка, хем слаба, и речем ли да я връзваме за тази или онази кола — а ония коли са не само коли от напне гледище, ами те са автомобили, даже понекога вкрвят и като цепелини — нашата кола ще се обърне като некой патреник, залачен на балканска кола. И г. министър-председателя днес ви каза: „Нито съм водил германofilска политика, нито съм водил русофилска политика — водил съм само българска политика“. Техната политика аз ви я казах с няколко думи. Аз немах честта да изслушам г. Гиргинова, който беше записан да говори — той щеше да бъде много интересен. Не знам каква политика той щеше да препоръча на правителството, коя щеше да осжи и кой ли техна политика щеше да похвали. Господата от центъра избегаха от тук.

Министър д-р Р. Дасналов: Колко души беха?

От земеделците: Пет.

А. Кундалев (з): И знаете ли на какво мязат те? Те приличат като на некой пиян комарджия, който изгуби картите или като му ги изкрадат от ръцете, защото е пиян или е неспособен да играе, гледа да предизвика скандал, за да не се долови кой е спечелил и кой е изгубил. И г. Пастухов беше първия, който, като виде, че седморка е останала в ръцете му, каза: „Хайде да правим гюрултия, че правителството продължава дебатите до 12 ч., за да не могат хората да чуят нашата критика по големата външна политика“, която критика ще каже г. Пастухов. И той е също като онзи комарджия, който към края на вечерта гледа да направи сбиване или скандал, за да не се разбере кой кого е изиграл.

Г-да! Нема защо да си приказваме и да ритаме на отворени врата. Г. Коларов си е прав като започна своята приказка. Тя беше такава приказка, особено първата половина от речта му, че не беше нищо друго, освен думите: национална проблема, капиталистическа държава, национална проблема, военно-национална проблема. Всичко това, ако един ден вземе да го чете сам г. Коларов, ще каже: за какво ли е било нужно в Народното събрание хиляди пъти да повтарям „национална проблема, национална проблема, капиталистически строй, буржоазия“ и само това. (Смех сред земеделците) И като заключил той искаше да извади следното: никой не е в положение да води друга външна политика, освен Комунистическата партия — той цялата вечер се мъчеше да ни убеди тук, че никой друг не е в състояние чрез външна политика да може да допринесе нещо за България. Малката България, дие, ще трябва да захвърлим всичко и да взиремехме техните, комунистическите разбирания, за да реализираме нашите интереси, външни и вътрешни, за която цел българския народ е прагил и тех тук, за да опидат те сега не с буржоазните и капиталистически държавници в Сърбия, а да потърсят комунистите; да потърсят не гражданите капиталистически и буржоазни държавници, дипломати и политици, ами да потърсят комунистите, ромънски, английски и французски. Така ли, г. Коларов? Но недейте прави като онази мома — ще ме извините, ако си послужа с един пример — която е осъждала майка си, защото като бъркала млекото в центрофугата с буталката, немогла да изкара много масло, и най-сепне, тя можела да се наложи на майка си и тя вземала да бърка млекото, за да изкара много масло. Г. Коларов! От козе млеко много масло не се вади. (Смех сред земеделците) Подобрете породата, създайте по-голям процент млеко да влезе в това бутало, за да изкарате повече масло. Недейте чука буталката, ще я слушате — не знаете ли какво става?

В. п. Томов (к): Ти ходи в Ангора, за да докараш...

А. Кундалев (з): Онези хора, които са по-умни, по-степват по-тактично: полека — полека, с възпитание, с повдигане умствения уровень на българския народ или на своите народи, започват да работят, за да ги пресъздадат, да ги облагородят, и от всеки праздаин да създадат общественик, и тогава вече може да се казва това или онова, тогава може да се приказва за приказки, а не да се чука буталото, защото колкото повече го чукаш, толкова по-скоро ще го спускаш. И гледаш, когато некой свромахливия чука буталото с козе млеко, то казва: „Йоктур, йоктур, йоктур“, нема масло колкото и да чукаш; а ония, които са работили за подобрене на буталото, когато чукаш, то не казва „йоктур, йоктур“, а казва „вардър, вардър, вардър“. Вие не искате да признаете, че за буталото, което

бърка днес българското правителство, то взема млеко от онай крава, която беше западнала, а тази крава требаше да се подобри, требаше да се подкрепи, требаше да се понижне и понизше от тези кърлежи (Сочи центъра), за да се дойде до нормално положение. И едва буталото започна да приказва „вардър, вардър“ и вие искате сега да го обърнем на едната страна и да го изднем. Камчатка тук немаме. Буржоазните дипломати и държавници не щат да правят политика. Вие ни давате за пример Русия, за да направим буталото с масло. Г. Коларов! ако всички в България бихме казали: дошъл е моментът за комунистически рай, за комунистическото царство, ако бехме послушали вашия акъл преди две години, немаше ли да остане в ръцете ни само буталката? (Смех сред земеделците)

Г. Коларов! Друго е да си кажеш тук приказката и да излезеш друго е да сториш това на един площад. Ама, г-да! престанете вече да си правим агитации тук, ами елате да си кажем: това трябва да стане, това е разумно, също не е разумно. Е, мъчно ви е да признаете некои работи понекога. И нам е мъчно, но, щем нещем, признаваме ги. Не трябва тук да се адвокатствува. Друг е въпроса, когато искаш да изкараш Петлю Драганов, че не е убиец, макар да го знаеш, че е убиец или че е крад. Това вън бива, в съда бива, това адвокатския морал позволява, но защо не искате тук, в Народното събрание, да кажете: това е възможно, това се прави, повече от това в този момент не може да се направи? Недейте се страхува от тези, които ви слушат тук, недейте се страхува, че ще изгубите партизаните си! Престанете да правите демагогии и шарлатания!

Господа! Тези (Сочи центъра) избегаха, вие (Сочи комунистите) си казахте песенга. Но вие, като си турите ръката на сърцето, нема ли да си кажете: онзи чл. 17, зад който се криеха всичките министри и всичките правителства, които досега са управлявали, земеделското правителство не си служи с него? Кой ще откаже това? Кой и в кой момент ние си послужихме с него? Та мислите, че ако вървахме на акъла на тези (Сочи центъра) и на техните съвети, досега немаше да имаме друга война? Колко други още! Ами ако вървахме на вашия акъл (Сочи комунистите) и на вашите съвети, та немаше ли да има друг фронт на война? Ами вие, г. Коларов, в заключението на речта си го казахте сега — пак война.

В. Коларов (к): Не си ме разбрали!

А. Кундалев (з): А, г. Коларов, не съм разбрал ли? Аз много хубаво съм разбрал, ами ти се страхуваши да признаеш и се мъчиши с осуждания да удовлетвориш слушателите, а себе си не си удовлетвориш.

Г-да! Нема защо да приказвам повече и да ви задържам, защото времето е напреднало, а и друг нема кой да излезе да говори.

Аз предлагам дневен ред: (Чете) „Народното събрание, след като изслуша речта на г. министър-председателя по външната политика на България и спазналите дебати по нея, одобрява водената от правителството външна политика и минава на дневен ред“.

Председателя: Които приемат предложения дневен ред, моля, да вдигнат ръка. Мнозинство, Събраниего приема.

Заседанието се вдига за утре с едни дневен ред, като първа точка ще бъде: изложение от министър-председателя по външната политика на България.

(Вдигнато в 9 ч. 5 м. след пладне)

Председател: **Н. АТАНАСОВ.**

Подпредседател: **Г. МАРКОВ.**

Секретар: **И. ГЕТОВ.**

Началник на Стенографското отделение: **Т. ГЪЛЖБОВ.**